

Ymchwilio i effaith pandemig COVID-19 ar addysg dysgwyr sy'n Sipsiwn, Roma a Theithwyr yng Nghymru

Ymchwil

Dogfen ymchwil rhif: 083/2025
Dyddiad cyhoeddi: Mehefin 2025

Ymchwilio i effaith pandemig COVID-19 ar addysg dysgwyr sy'n Sipsiwn, Roma a Theithwyr yng Nghymru.

Cynulleidfa

Mae'r adroddiad presennol ar gyfer llunwyr polisi Llywodraeth Cymru, arweinwyr ysgolion, athrawon ac ymgynghorwyr addysg sy'n gyfrifol am gefnogi addysg dysgwyr o gymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr; sefydliadau yng Nghymru sy'n gyfrifol am hyrwyddo a chefnogi cynnydd addysgol dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr.

Trosolwg

Mae'r adroddiad yn edrych ar addysg dysgwyr o gymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr. Mae'r adroddiad yn archwilio profiadau athrawon ysgol gynradd yng Nghymru sydd wedi bod yn cefnogi dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn eu hystafelloedd dosbarth yn ystod y cyfnod cau ysgolion a achoswyd gan bandemig COVID-19. Yn ogystal, mae'r adroddiad yn archwilio profiadau addysgol dysgwyr o gymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr. Gwneir argymhellion mewn ymateb i ganfyddiadau'r astudiaeth.

Cam gweithredu sydd ei angen

Mae canfyddiadau'r adroddiad wedi'u rhannu â Llywodraeth Cymru er mwyn iddynt eu hystyried.

Gwybodaeth bellach

Dylid cyfeirio ymholiadau ynglŷn â'r ddogfen hon at:

Yr Athro J. Carl Hughes
Ysgol Addysg
Prifysgol Bangor

@WG_Education

Facebook/EducationWales

Copïau ychwanegol

Gellir cyrchu'r ddogfen hon o wefan Llywodraeth Cymru yn: <https://hwb.gov.wales/dysgu-proffesiynol/arwain-dysgu-proffesiynol/ymchwil-ac-ymholi/y-strategaeth-genedlaethol-ar-gyfer-ymchwil-ac-ymholiad-addysgol/rhwydwaith-tystiolaeth-gydweithredol>

Mae'r ddogfen yma hefyd ar gael yn Saesneg.

This document is also available in English.

Rhestr o fyrfoddau

Crynodeb gweithredol

1. Cyflwyniad

1.1 Nodau ymchwil

1.2 Cwestiynau ymchwil

1.3 Strwythur yr adroddiad hwn

2. Cefndir ac adolygiad o lenyddiaeth

2.1 Beth yw'r rhwystrau sy'n atal dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr rhag cael mynediad i addysg?

2.2 Pandemig COVID-19

3. Methodoleg

3.1 Dyluniad ymchwil

3.2 Disgrifiad sampl

3.3 Y weithdrefn gyfsweld

3.4 Amserlen cyfsweliadau

3.5 Dadansoddiad o ddata cyfsweliadau

4. Canlyniadau

4.1 Cyfradd ymateb

4.2 Canfyddiadau allweddol o gyfsweliadau ag athrawon

4.3 Canfyddiadau allweddol o gyfsweliadau â dysgwyr sy'n Sipsiwn, Roma a Theithwyr

5. Trafodaeth

5.1 Presenoldeb

5.2 Ymgysylltu

5.3 Cefnogaeth gymunedol i deithwyr

5.4 Heriau ehangach

5.5 Trafod y canfyddiadau gyda dysgwyr

5.6 Cyfyngiadau

5.7 Casgliadau

6. Cyfeiriadau

7. Atodiadau

Atodiad A: Llythyr gwahoddiad ysgol ar gyfer sampl o ysgolion CEN Prifysgol Bangor **Error! Bookmark not defined.**

Atodiad B: Llythyr gwahoddiad e-bost ysgol ar gyfer ysgolion CEN 13 **Error! Bookmark not defined.**

Atodiad C: Llythyr e-bost atgoffa ysgol ar gyfer sampl CEN o ysgolion **Error! Bookmark not defined.**

Atodiad D: Llythyr e-bost atgoffa ysgolion ar gyfer ysgolion CEN 13 **Error! Bookmark not defined.**

Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.

16

Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.

33

Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.

Rhestr o fyrfoddau

AAA	Anghenion Addysgol Arbennig
ADY	Anghenion Dysgu Ychwanegol
AGA	Addysg Gychwynnol Athrawon
AHYYY	Wedi'i Addysgu Heblaw Yn yr Ysgol
ALI	Awdurdod Lleol
APR	Addysg Perthynas a Rhywioldeb
CEN	Rhwydwaith Tystiolaeth Gydweithredol
CIEREI	Sefydliad Cydweithredol ar gyfer Ymchwil, Tystiolaeth ac Effaith Addysg
CIY	Cymraeg fel Iaith Ychwanegol
CYBLD	Cyfrifiad Ysgolion Blynyddol ar Lefel Disgyblion
ISCI	Cymdeithas Ryngwladol Dangosyddion Plant
NSERE	Strategaeth Genedlaethol ar gyfer Ymchwil ac Ymholi Addysgol
SIY	Saesneg fel Iaith Ychwanegol
TGCh	Technoleg Gwybodaeth a Chyfathrebu
WISERD	Sefydliad Ymchwil a Data Cymdeithasol ac Economaidd Cymru

Crynodeb gweithredol

Yn 2021, comisiynodd Llywodraeth Cymru'r Sefydliad Cydweithredol ar gyfer Ymchwil, Tystiolaeth ac Effaith Addysg (CIEREI) ym Mhrifysgol Bangor i gynnal astudiaeth ymchwil i ddeall ac archwilio dylanwad y pandemig ar gynnydd addysgol dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr mewn ysgolion cynradd yng Nghymru. Ymgwymerwyd â'r prosiect presennol mewn cydweithrediad â Phrifysgol Metropolitan Caerdydd. Yn yr adroddiad presennol, rydym yn defnyddio'r term dysgwyr o gymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr.

Fe wnaethom archwilio profiadau athrawon ysgol o addysgu a chefnogi dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn ystod pandemig COVID-19 yng Nghymru. Yn ogystal, fe wnaethom archwilio'r hyfforddiant, yr adnoddau a'r asiantaethau allanol sydd eu hangen mewn ysgolion i gefnogi lles dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn ystod y pandemig ac yn y cyfnod hwn o adferiad ôl-bandemig.

Fe wnaethom gynnal wyth cyfweiliad lled-strwythuredig ar-lein gydag athrawon dosbarth mewn ysgolion yng Ngogledd Cymru. Roedd ffocws y cyfweiliadau ar effaith y pandemig ar y grwpiau hyn o ddysgwyr. Bu'r athrawon hefyd yn trafod materion cyd-destunol ehangach a waethygydd gan y pandemig ac anghenion y dysgwyr hyn yn y system addysg yn y dyfodol.

Yn ogystal, buom yn archwilio profiadau dysgwyr o gymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn ystod y cyfnod cau ysgolion a achoswyd gan bandemig COVID-19. Fe wnaethom gynnal saith cyfweiliad wyneb yn wyneb â dysgwyr mewn ysgol gynradd yng Ngogledd Cymru. Roedd y cyfweiliadau gyda dysgwyr yn canolbwyntio ar eu profiadau o gau ysgolion a dysgu gartref yn ystod y cyfnod cau ysgolion a achoswyd gan bandemig COVID-19, a phrofiad addysgol y grŵp bregus hwn o ddysgwyr. Nid archwiliodd yr adroddiad hwn brofiadau teuluoedd dysgwyr; mae hyn yn gyfyngiad ar yr adroddiad hwn ac yn faes lle mae angen ymchwil yn y dyfodol.

Mae maint sampl bach yr athrawon ysgol sy'n gyfrifol am addysgu dysgwyr sy'n Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn ogystal â maint sampl bach dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn cyfyngu ar ba mor gyffredinol yw canfyddiadau'r astudiaeth bresennol. Yn ogystal, mae ffocws yr astudiaeth gyfredol ar athrawon ysgol gynradd a dysgwyr ysgolion cynradd mewn un rhanbarth (h.y., sir) yng Nghymru yn cyfyngu ar y gallu i gyffredinoli. Serch hynny, mae'r astudiaeth bresennol yn rhoi cychwyn pwysig i ddeall profiadau dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn ystod y cyfnod cau ysgolion a achoswyd gan y pandemig COVID-19 yng Nghymru.

Crynodeb o brif ganfyddiadau'r cyfweiliadau

Nododd y cyfweiliadau ag athrawon bedair prif thema ar brofiadau addysgol y dysgwyr hyn. Y pedair thema yw:

Presenoldeb: Dywedodd athrawon fod presenoldeb y grwpiau hyn o ddysgwyr yn is na phresenoldeb dysgwyr o grwpiau eraill cyn i'r ysgolion gau oherwydd pandemig COVID-19. Yn ogystal, arhosodd presenoldeb rhai o'r dysgwyr hyn yn isel hyd yn oed ar ôl cyfyngiadau COVID-19, ac ar adeg yr astudiaeth hon nid oeddent wedi dychwelyd i'r cyfraddau presenoldeb cyn-COVID.

Ymgysylltu: Roedd ymgysylltu â dysgu yn thema allweddol ac roedd yn her a godwyd drwy'r cyfweiliadau, ymgysylltu â dysgwyr mewn dysgu cyfunol, ymgysylltu â rhieni ac ymgysylltu â'r gymuned a nodwyd fel heriau allweddol wrth gefnogi addysg dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr.

Cymorth cymunedol i deithwyr: Dangosodd y cyfweiliadau ag athrawon fod gweithwyr cymorth a ariennir gan awdurdodau lleol yn allweddol wrth gefnogi ysgolion gydag addysg dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr. Ymhellach, roedd y gweithwyr cymorth yn cael eu gweld fel ffactor amddiffynnol i athrawon gefnogi nid yn unig datblygu sgiliau ond hefyd y bont i adeiladu ymddiriedaeth o fewn y gymuned.

Heriau ehangach: Roedd y cyfweiliadau ag athrawon yn nodi heriau ehangach sy'n bwysig i'w deall a'u hystyried wrth drafod addysg dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr. Mae'r rhain yn cynnwys llythrennedd isel ymhlith oedolion y boblogaeth Sipsiwn, Roma a Theithwyr; dysgwyr yn gadael yr ysgol yn gynnar a phryderon am Addysg Cydberthynas a Rhywioldeb.

Nododd y cyfweiliadau gyda dysgwyr bedair prif thema ar y profiadau cyffredinol ac addysgol yn ystod y pandemig. Y pedair thema yw:

Gwybodaeth am COVID-19: Datgelodd y cyfweiliadau gyda'r dysgwyr fod dysgwyr yn ymwybodol o'r pandemig, yn deall effeithiau'r pandemig ac yn bryderus am y coronafeirws.

Teimladau am y cyfnod clo: Datgelodd y cyfweiliadau â dysgwyr deimladau cymysg am y cau ysgolion a achoswyd oherwydd y pandemig COVID-19, gan gynnwys teimlo'n 'drist' a 'hapus' ynghylch cau ysgolion. Soniodd rhai dysgwyr am deimlo'n hapus am yr amser ychwanegol a gawsant gartref i'w dreulio gyda'u teuluoedd a'u hanifeiliaid anwes. Mynegodd rhai o'r dysgwyr hefyd eu bod yn teimlo'n anhapus ynghylch methu â mynychu'r ysgol a'u bod yn colli allan ar waith/gweithgareddau ysgol a'r rhyngweithio cymdeithasol â'u ffrindiau.

Gwaith ysgol a gweithgareddau yn ystod y cyfnod clo: Dangosodd y cyfweiliadau â dysgwyr ymatebion cymysg ar waith ysgol a gwblhawyd gan y dysgwyr hyn yn ystod y cyfnod clo. Soniodd rhai o'r dysgwyr am gymryd rhan mewn dysgu. O ystyried mai dysgwyr oed ysgol gynradd oedd y rhain, soniodd sawl dysgwr am yr amser cynyddol oedd ganddynt i gymryd rhan mewn gweithgareddau chwarae a hamdden. Yn ogystal, roedd y canfyddiadau'n dangos bod y dysgwyr hefyd yn gwneud rhywfaint o waith ysgol ac yn defnyddio'r ysgol. Ar y cyfan, roedd y canfyddiadau'n awgrymu mai cyfyngedig oedd y cymhelliant i ymgysylltu â dysgu pan fydd yr ysgolion ar gau.

Technoleg gwybodaeth: Nododd y cyfweiliadau â dysgwyr fod gan y rhan fwyaf o ddysgwyr fynediad at offer TG yn ystod y cyfnod clo, gan gynnwys gliniaduron, tabledi a ffonau. Trafododd nifer o ddysgwyr y mater o wrthdynciadau offer TG, gan gynnwys defnyddio dyfeisiau i chwarae gemau, cyfathrebu â'u ffrindiau neu chwilio am wybodaeth am COVID-19.

Argymhellion ar gyfer Llywodraeth Cymru

- 1) Darparu cyllid ychwanegol i helpu i nodi anghenion cymorth penodol dysgwyr yn amgylchedd yr ysgol a'r cartref i gael mynediad i'r cwricwlwm, er mwyn cefnogi dysgwyr o'r cymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn effeithiol.
- 2) Darparu dysgu proffesiynol â ffocws i athrawon, cynorthwyyr addysgu, arweinwyr ysgol a swyddogion addysg o amgylch anghenion y dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr i roi'r wybodaeth a'r sgiliau iddynt gefnogi dysgwyr. Mae angen i'r dysgu proffesiynol hwn hefyd amlygu anghenion penodol y cymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr gwahanol.
- 3) Datblygu polisïau penodol ar gyfer dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr fel bod dull unedig o gefnogi ac ymgysylltu â'r dysgwyr a'r teuluoedd hyn, tra'n cydnabod anghenion penodol y cymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr.

Argymhellion ar gyfer sefydliadau haen ganol (h.y., Awdurdodau Lleol)

- 4) Yn yr hinsawdd bresennol o doriadau i gyllid y llywodraeth, dylid ymdrechu i gadw Ymgynghorwyr Addysg i Deithwyr a'r cronfeydd cymorth Teithio er mwyn galluogi teithio i'r cymunedau i gefnogi ymgysylltu a gweithio mewn partneriaeth. Maent yn adnodd amhrisiadwy a gallant ddatblygu a chynnal cysylltiadau cryf rhwng teuluoedd Sipsiwn, Roma a Theithwyr ac ysgolion.

Argymhellion ar gyfer arweinwyr ysgol ac yr ymgynghorwyr

- 5) Dylai ysgolion barhau i ymgysylltu â'r ymgynghorwyr addysg i Deithwyr a'r cymorth Teithio a gynigir ar hyn o bryd gan yr awdurdod lleol oherwydd bod hon yn ffynhonnell werthfawr o gymorth i ysgolion a'r gymuned Sipsiwn, Roma a Theithwyr.
- 6) Dylid gwneud ymdrechion i sicrhau bod ymgynghorwyr addysgol yn deall yr heriau y mae cymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn eu hwynebu o ran cael mynediad at addysg ffurfiol, a sut nad yw eu ffordd o fyw weithiau yn cyd-fynd â gofynion y cwricwlwm.
- 7) O ran cynnwys y cwricwlwm, byddai'n ddefnyddiol, o ran arfer gynhwysol, pe bai mwy o adnoddau ar gyfer dysgwyr sy'n cynnwys cynrychioliadau cadarnhaol o'r cymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr.
- 8) O ran 'dal i fyny' ar ôl COVID19, dylai'r ffocws fod ar y cwricwlwm a chyrhaeddiad. Fodd bynnag, mae angen cydnabod bod effaith y pandemig wedi bod yn llawer ehangach na dysgu a gollwyd. Mynegwyd ofn a phryder gan rai o'r dysgwyr pan oeddent yn trafod y pandemig a thra bod yr argyfwng bellach wedi mynd heibio, dylid cymryd effaith y pryder hwn o ddifrif a mynd i'r afael ag ef.

Argymhellion ar gyfer ymchwil yn y dyfodol

- 9) Mae angen gwneud mwy o waith ymchwil ar ffyrdd effeithiol o gefnogi ymgysylltiad rhieni, yn enwedig o ran lleihau rhwystrau llythrennedd cyfyngedig a dealltwriaeth ddigidol isel o fewn y gymuned Sipsiwn, Roma a Theithwyr.
- 10) Ymchwil cyfranogol pellach gyda dysgwyr a phobl ifanc ar effaith COVID-19, i gymharu profiadau dysgu yn ystod y cyfnod clo, a'r graddau yr oedd profiadau plant 'sefydlog' yn debyg i'w cyfoedion Sipsiwn, Roma a Theithwyr.

1. Cyflwyniad

Pwrpas yr ymchwil¹ gyfredol oedd deall ac archwilio dylanwad y pandemig ar addysg dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr. Mae yna lawer o gamsyniadau ynglŷn â'r diffiniad o deuluoedd Cymuned Deithiol. Mewn rhai rhannau o Gymru a gweddill y Deyrnas Unedig, mae teuluoedd y gymuned Deithwyr yn cael eu hystyried yn gyffredinol fel Sipsiwn Romani neu Deithwyr Gwyddelig. Fodd bynnag, mae newidiadau crwydrol o ran ffordd o fyw o fewn y boblogaeth gyffredinol wedi golygu, o fewn y "Teuluoedd a phlant cymunedol teithiol" hwn, fod nifer o'r teuluoedd dros dro "domestig" a "rhyngwladol" hyn sydd hefyd yn ffitio i'r categori bregus hwn. Yn adroddiad Llywodraeth Cymru ar ganllawiau ar gyfer cefnogi dysgwyr bregus a difreintiedig, disgrifir² naw categori gwahanol o grwpiau dysgwyr bregus a difreintiedig, gan gynnwys plant Sipsiwn, Roma a Theithwyr. Yn bwysig, mae cymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn cynnwys nifer o grwpiau ethnig a diwylliannol fel yr amlinellwyd mewn dogfen ganllaw gan Lywodraeth Cymru, [Canllawiau addysg i gefnogi plant a phobl ifanc sy'n Sipsiwn, Roma a Theithwyr](#) (2023).^[10] Yn yr astudiaeth hon fe wnaethom ganolbwyntio ar ddylanwad y pandemig ar addysg dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yng Nghymru. Felly, rydym wedi defnyddio'r term Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn lle dysgwyr cymunedol Teithiol am y rhesymau a ganlyn (1) ni chasglwyd unrhyw ddata ar ethnigrwydd y cyfranogwyr (h.y., Sipsiwn, Roma, Theithwyr); a (2) ni wyddom a yw athrawon ysgol ac ymgynghorwyr addysgol eraill yn deall diwylliannau a hunaniaeth y dysgwyr y maent yn eu haddysgu. Er ein bod wedi defnyddio'r term ymbarél Sipsiwn, Roma a Theithwyr i ddisgrifio poblogaeth amrywiol, rydym yn cydnabod bod gan bob cymuned ei chredoau, normau a thraddodiadau diwylliannol cyffredin ei hun (am drafodaeth bellach yn diffinio cymhlethdodau gweler (Hamilton, 2018; Tammi a Cadger,) 2017; Llywodraeth Cymru, 2023). Mae deall anghenion penodol y cymunedau unigryw hyn yn faes ymchwil y dyfodol yng Nghymru.

Yng Nghymru, ar hyn o bryd nid oes ymchwil yn archwilio profiadau addysgol dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn ystod y pandemig. Yr astudiaeth gyfredol oedd yr astudiaeth gyntaf i ddechrau deall profiadau dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn ystod y cyfnod cau ysgolion a achoswyd gan bandemig COVID-19 yng Nghymru, a'r athrawon sy'n eu cefnogi. Mae'r canfyddiadau'n rhoi cipolwg ar brofiadau addysgol dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr o safbwyntiau a lleisiau athrawon ysgol a dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr eu hunain. Yn yr astudiaeth gyfredol, fe wnaethom ofyn i athrawon ysgol am eu profiadau o addysgu dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn ystod y pandemig yn ogystal â phrofiadau dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr o ddysgu gartref yn ystod y cyfnod cau ysgolion a achoswyd gan y pandemig COVID-19. Gall llais athrawon ysgol sy'n cefnogi'r dysgwyr bregus hyn yn eu hystafelloedd dosbarth fod yn ddilys wrth fynegi pryderon am y rheng flaen addysg ac wrth helpu i gynllunio ymlaen llaw ar gyfer y grŵp hwn o ddysgwyr difreintiedig. Yn yr adroddiad cyfredol rydym yn amlinellu canfyddiadau'r ymchwil gydag athrawon sy'n cefnogi dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr a dysgwyr eu hunain yn unol â'r

¹ Fel rhan o Strategaeth Genedlaethol Llywodraeth Cymru ar gyfer Ymchwil ac Ymholiad Addysgol (NSERE), sefydlwyd rhaglen ymchwil y Rhwydwaith Tystiolaeth Gydwethredol (CEN) yn 2020 i rannu tystiolaeth ar effaith pandemig COVID-19 ar system addysg Cymru. Cafodd ymchwilwyr yn CIEREI, Ysgol Addysg, Prifysgol Bangor, eu comisiynu gan Lywodraeth Cymru i gynnal astudiaeth ymchwil yn ymchwilio i effaith pandemig COVID-19 ar addysg dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yng Nghymru.

² (1) dysgwyr ag anghenion dysgu ychwanegol (ADY); (2) dysgwyr o grwpiau ethnig lleiafrifol sydd â'r Gymraeg a'r Saesneg yn iaith ychwanegol iddynt (SIY/CIY); (3) plant sydd wedi cael profiad o ofal, gan gynnwys plant sy'n derbyn gofal; (4) dysgwyr sy'n derbyn addysg heblaw yn yr ysgol (AHYYY); (5) plant i ffoaduriaid a cheiswyr lloches; (6) Plant Sipsiwn, Roma a Theithwyr; (7) dysgwyr sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim (eFSM); (8) gofalwyr ifanc; a (9) plant sydd mewn perygl o niwed, camdriniaeth neu esgeulustod.

canllawiau a ddatblygwyd gan Lywodraeth Cymru (2023) yn ogystal â'r canllaw adnoddau a ysgrifennwyd gan Tammi a Cadger (2017) ar ddiwylliant a thraddodiadau cymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr.

1.1 Nodau ymchwil

Prif nod yr astudiaeth oedd ymchwilio i ddylanwad y pandemig ar gynnydd addysgol dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr mewn ysgolion cynradd yng Nghymru. Yr ail nod oedd cael dealltwriaeth o'r hyfforddiant, yr adnoddau a'r asiantaethau allanol sydd eu hangen i gefnogi llesiant y dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn ystod ac ar ôl y pandemig, ac i grynhoi'r dystiolaeth ymchwil a'i rhannu â Llywodraeth Cymru, rhanddeiliaid allweddol ac ysgolion i wella ansawdd y ddarpariaeth.

1.2 Cwestiynau ymchwil

1.2.1 Sut mae pandemig COVID-19 wedi effeithio ar gynnydd addysgol dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr mewn ysgolion yng Nghymru?

1.2.2 Pa hyfforddiant, adnoddau ac asiantaethau allanol sydd eu hangen i gefnogi lles dysgwyr sy'n Sipsiwn, Roma a Theithwyr yng Nghymru yn ystod cyfnod adferiad ar ôl y pandemig?

1.2.3 Sut gall addysgu a dysgu dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr mewn ysgolion gael eu gwella ymhellach wrth symud ymlaen o bandemig COVID-19?

1.3 Strwythur yr adroddiad hwn

Yn Adran 2 rydym yn darparu adolygiad o'r ymchwil presennol ar addysg dysgwyr sy'n Sipsiwn, Roma a Theithwyr.

Yn Adran 3 disgrifiwn y fethodoleg ymchwil a ddefnyddiwyd gennym yn yr astudiaeth hon. Mae hyn yn cynnwys y cyfweiliadau ar-lein a gynhaliwyd gennym gydag athrawon dysgwyr o'r gymuned Sipsiwn, Roma a Theithwyr i ddeall dylanwad y pandemig ar gynnydd addysgol y dysgwyr hyn. Yn ogystal, rydym yn cyflwyno'r cyfweiliadau a gynhaliwyd gyda dysgwyr ysgolion cynradd o'r gymuned Sipsiwn, Roma a Theithwyr i ddeall profiadau addysgol y dysgwyr hyn yn ystod y pandemig.

Yn Adran 4 rydym yn cyflwyno canfyddiadau ein cyfweiliadau ag athrawon ysgolion cynradd a dysgwyr ysgolion cynradd.

Yn Adran 5 rydym yn cyflwyno'r drafodaeth ar ein cyfweiliadau ag athrawon a dysgwyr ysgolion cynradd ac yn darparu argymhellion ar gyfer Llywodraeth Cymru a rhanddeiliaid allweddol gan gynnwys ymgynghorwyr ysgol.

2. Cefndir ac adolygiad o lenyddiaeth

Yn 2018, nododd Llywodraeth Cymru fod plant Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn grŵp difreintiedig o ddysgwyr yn ein cymdeithas sy'n profi gwahaniaethu, anghydraddoldeb a diffyg cyfleoedd (Llywodraeth Cymru, 2018). Mae diwylliant y gymuned Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn wahanol, a all ddylanwadu ar addysg dysgwyr o'r cymunedau hyn, yn enwedig y profiadau addysgol yn ystod y pandemig. Mae agweddau at addysg ymhlith dysgwyr yn amrywiol yn y gymuned hon ac yn cael eu dylanwadu gan eu diwylliant (Tammi a Cadger, 2017; Llywodraeth Cymru, 2023). Mae Tammi a Cadger (2017) yn trafod diwylliant cymunedau Teithwyr, gan gynnwys bywyd teuluol, rolau a chyfrifoldebau traddodiadol, a all ddylanwadu ar allu dysgwyr i ymgysylltu â'r system addysg y tu hwnt i'r ysgol gynradd. Mae presenoldeb dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn nodweddiadol yn gostwng mewn addysg ysgol uwchradd ac mae tan-gynrychiolaeth sylweddol o ddysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr mewn addysg uwch (Hamilton, 2018; Morgan, McDonagh & Acton, 2023). Mae'n bwysig felly archwilio addysg y dysgwyr hyn er mwyn cael gwell dealltwriaeth o ddylanwad y pandemig ar y dysgu a sut i gefnogi'r dysgwyr hyn yn y ffordd orau. Fel yr amlinellwyd mewn adroddiad diweddar gan Lywodraeth Cymru (2023): "...Rhaid gwneud pob ymdrech i ddeall y dylanwadau diwylliannol a all effeithio ar yr agweddau hyn. Bydd hyn yn gofyn am weithio gyda phlant, pobl ifanc a'u teuluoedd, i'w hannog i weld gwerth addysg" (t.10).

Dangosodd data cenedlaethol ar bresenoldeb ysgol fod dysgwyr o gefndiroedd difreintiedig yn cael eu heffeithio'n anghymesur gan y pandemig, ac roedd hyn ar ei uchaf ymhlith dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr (Rowlands, 2022). Datgelodd crynodeb ystadegol o ddata cenedlaethol a gasglwyd rhwng Medi 2014 ac Awst 2022 ar absenoldeb mewn ysgolion cyn ac yn ystod y pandemig COVID-19 fod patrymau presennol o gyfraddau uwch o absenoldebau ysgol ymhlith dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn parhau yn ystod y pandemig, ac roedd hefyd yr uchaf ymhlith y dysgwyr hyn o gymharu â dysgwyr o grwpiau ethnig eraill yng Nghymru (Llywodraeth Cymru, 2022). At hynny, roedd data CYBLD ar gyfer Medi 2021 i Awst 2022 ar gyrraethiad mewn arholiadau yn dangos bod canran y dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr a gyflawnodd yr ystodau graddau A*-A ac A*-C yn is o gymharu â'u cyfoedion o gefndiroedd ethnig eraill. Yn ogystal, nid oedd unrhyw gofrestrïadau gan ddysgwyr o gefndir Sipsiwn, Roma a Theithwyr a enillodd A*-A (Llywodraeth Cymru, 2022). Mae'r data hyn ar bresenoldeb mewn ysgolion yn ogystal â chyrhaethiad mewn arholiadau yn amlygu ymhellach fod angen gwneud mwy i sicrhau canlyniadau addysgol gwell i'r dysgwyr hyn yng Nghymru. Wrth ystyried y data ar bresenoldeb a chyrhaethiad, mae'n bwysig deall y gwahaniaethau diwylliannol ymhlith y dysgwyr hyn (Llywodraeth Cymru, 2023; Tammi & Cadger, 2017). Cyn darparu arweiniad a chyfleoedd dysgu proffesiynol i ysgolion ac ymgynghorwyr ar y dulliau mwyaf effeithiol sydd ar gael i gefnogi cynnydd dysgu dysgwyr sy'n Sipsiwn, Roma a Theithwyr, cam cyntaf pwysig yw nodi'r profiadau ac unrhyw heriau mewn addysg y mae'r dysgwyr hyn yn eu hwynebu cyn, yn ystod ac ar ôl y pandemig. Yn ogystal, wrth archwilio'r profiadau ac unrhyw heriau a wynebîr gan ddysgwyr o'r cymunedau hyn, mae'n bwysig ein bod hefyd yn ystyried materion cyd-destunol ehangach allweddol, gan gynnwys y dylanwadau diwylliannol ac agweddau tuag at ddysgu ac addysg (Llywodraeth Cymru, 2023). Hyd yn hyn, prin yw'r astudiaethau sydd wedi ymchwilio i ddylanwad y pandemig ar addysg dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn y DU.

Yn ddiweddar, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ganllawiau ar gefnogi dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr ([Llywodraeth Cymru, 2023](#)). Defnyddiodd yr astudiaeth hon ddull

plentyn-ganolog i gael mewnwelediad i farn plant a phobl ifanc o gymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr am eu profiadau a'u heriau mewn addysg. Canfu'r astudiaeth fod agweddau at addysg ymhlith y dysgwyr hyn yn amrywio'n fawr, roedd cymysgedd o ymatebion gan ddysgwyr tuag at addysg, trafododd rhai dysgwyr eu bod yn awyddus i barhau â'u haddysg tra bod rhai dysgwyr yn trafod pwysigrwydd rolau a chyfrifoldebau traddodiadol yn y cartref. Wrth ddehongli'r canfyddiadau hyn, mae'n bwysig ystyried bod yr astudiaeth hefyd wedi canfod bod bron pob cyfranogwr wedi trafod eu teulu a'u diwylliant fel rhywbeth hanfodol iddynt. Cafodd y ddwy thema hyn eu trafod gan bron bob cyfranogwr. Mae'r canfyddiadau hyn yn amlygu bod dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn canolbwyntio'n fawr ar deuluoedd ac mae hyn hefyd yn cael ei gydnabod yn yr adnodd a ddatblygwyd gan Tammi a Cadger (2017). Mae'r canfyddiadau hyn yn awgrymu, er mwyn helpu'r dysgwyr hyn, ei bod yn bwysig deall y dylanwad diwylliannol a allai effeithio ar agweddau a phrofiadau'r dysgwyr hyn tuag at addysg. Nodwyd ymhellach ymhlith y dysgwyr hyn anghenion dysgu ychwanegol; derbyn i'r ysgol; presenoldeb yn yr ysgol; bwlio ar sail hil; cyfathrebu rhwng ysgolion, teuluoedd a chymunedau; ymwybyddiaeth o ddiwylliant a dathlu diwylliant; Cwricwlwm i Gymru, gan gynnwys Addysg Cydberthynas, a Rhywioldeb (ACRh); a, darparu person penodedig neu oedolyn y gellir ymddiried ynddo yn yr ysgol (Llywodraeth Cymru 2023, Tammi & Cadger, 2017).

2.1 Beth yw'r rhwystrau sy'n atal dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr rhag cael mynediad i addysg?

Mae cynllun³ Llywodraeth Cymru, a gyhoeddwyd yn 2018, yn dangos bod teuluoedd o gymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn cael eu hystyried yn un o'r grwpiau mwyaf difreintiedig a wynebodd wahaniaethu, anghydraddoldeb a diffyg cyfleoedd cyn y pandemig (Llywodraeth Cymru, 2018). Caiff hyn ei adleisio gan yr astudiaethau a gynhaliwyd gan Nazroo et al. (2020) a Tammi (2020) a nododd fod ymdrin ag anghydraddoldebau ariannol a digidol a chanlyniadau addysgol gwael yn rhwystrau cyffredin a brofwyd gan y cymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn Llundain ac yn yr Alban cyn pandemig COVID-19.

O ran wynebu anawsterau ariannol, mae teuluoedd Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn fwy tebygol o fyw mewn amodau o dlodi uwch a thai o ansawdd gwael gyda chyfraddau cyflogaeth is. Un ffactor a gyfrannodd at y sefyllfa hon fel arfer yw lefelau is o gymwysterau academiaidd, sgiliau a hyfforddiant yn y cymunedau hyn (Cemlyn et al., 2009). Fodd bynnag, mae Friel (2021) hefyd yn nodi, yn ogystal â lefelau nodweddiadol is o gyrhaeddiad addysgol, fod ffactorau fel iechyd gwael, gwahaniaethu, a pholisïau'r llywodraeth yn cyfrannu at y cyfraddau diweithdra uchel ymhlith y grwpiau lleiafrifol hyn. Mae'r heriau cymdeithasegol cymhleth hyn wedi'u cydnabod gan Lywodraeth Cymru (2018) ac mae camau gweithredu i fynd i'r afael â nhw wedi'u datblygu. Er enghraifft, er mwyn lliniaru effeithiau tlodi ac amodau byw gwael, nod Llywodraeth Cymru oedd darparu cyngor ar ddyledion ac arweiniad ariannol a gweithio gyda rheolwyr safle awdurdodau lleol trwy Fforwm Llety Sipsiwn a Theithwyr Cymru Gyfan i nodi rhwystrau a rhannu atebion. Er mwyn lliniaru'r cyfraddau cyflogaeth isel, nod Llywodraeth Cymru oedd sicrhau bod y cymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn gallu manteisio ar y gwasanaethau a ddarperir gan gynlluniau cyflogadwyedd a ariennir, a'u bod yn gallu elwa arnynt. At hynny, nod Llywodraeth Cymru oedd gweithio gyda Busnes Cymru a darparu gweithdai personol i gefnogi'r grwpiau lleiafrifol hyn i sefydlu eu busnesau eu hunain a sicrhau mynediad at wybodaeth a chynghor busnes (Llywodraeth Cymru, 2018).

Mae ymchwil ragarweiniol gan Renedo et al (2023), Pavee Point (2014) a Condon et al (2019) eisoes wedi nodi rhai heriau gan gynnwys sgiliau llythrennedd a rhifedd is a'r diffyg

³ ['Galluogi Sipsiwn, Roma a Theithwyr'](#)

cysylltiad ag addysg ffurfiol yn y cymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr. Gall cyflawni canlyniadau addysgol llwyddiannus wella gallu dysgwyr i gael cyflogaeth yn y dyfodol a all, yn ei dro, wella ansawdd eu bywyd a'u hiechyd corfforol a meddyliol (Friel, 2021).

O ran anghydraddoldebau digidol, mae'r canfyddiadau yn Scadding a Sweeney (2018) yn dangos, o'u cymharu â'r boblogaeth yn gyffredinol, fod dwywaith cymaint o unigolion o gymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr nad ydynt erioed wedi defnyddio'r rhyngwrdd ac, mae'r defnydd o'r rhyngwrdd o ddydd i ddydd ddwywaith yn fwy cyffredin ymhlith y boblogaeth gyffredinol nag ymhlith y cymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr. Yn ogystal, adroddodd Scadding a Sweeney (2018) fod gan fwy na hanner eu sampl o gyfranogwyr o'r cymunedau Sipsiwn a Theithwyr ddiffyg sgiliau digidol a hyder i ddefnyddio technoleg ddigidol yn annibynnol. Mae hyn yn dangos bod angen llawer cryfach i gefnogi teuluoedd i wella sgiliau digidol ac yn enwedig wrth i ysgolion symud tuag at gyfathrebu â mwy o lwyfannau digidol.

Mae aflonyddwch sy'n gysylltiedig â COVID-19 wedi effeithio ar rai dysgwyr gan achosi bylchau addysgol ac ymyrraeth fawr. Codwyd pryderon y gallai dyfodiad diweddar iawn i Gymru fod wedi arwain at broses anorffenedig o gofrestru ysgol ac felly efallai na fyddai teuluoedd wedi cael mynediad at ddeunydd dysgu a chymorth (Pokhrel a Chhetri, 2021). Roedd teuluoedd yn wynebu heriau oherwydd aflonyddwch yn y gorffennol a diffyg ymwybyddiaeth am y system addysg (Sime & Fox, 2015). At hynny, pwysleisiodd pandemig COVID-19 yr angen i fynd i'r afael â'r anghydraddoldebau digidol ymhlith y grwpiau bregus a lleiafrifol, gan gynnwys y grwpiau Sipsiwn, Roma a Theithwyr, gan nad oedd dysgwyr yn cael yr un cyfleoedd i ymgysylltu â'u haddysg (Tammi, 2020).

Fel y nodwyd yn flaenorol, yn ystod y cyfnodau clo, roedd dysgwyr yn cael eu haddysgu o bell, ac eto pwysleisiodd livari, Sharma a Ventä-Olkkonen (2020) "nad yw pob plentyn mewn sefyllfa gyfartal i gymryd rhan yn ei addysg sylfaenol ddigidol" (t.5). Roedd mynediad dysgwyr at addysg yn dibynnu ar yr adnoddau y gellid eu darparu gan eu teuluoedd eu hunain. Mae yna deuluoedd oedd heb sgiliau a chymwysedau digidol ac nid oedden nhw'n gallu darparu mynediad i dechnoleg. Ymhellach, cafodd llawer o deuluoedd brofiadau negyddol gyda'r system addysg, yn ogystal â heriau megis lefelau llythrennedd a chyllid, bod mewn argyfwng ariannol ac anllythrennedd, a ychwanegwyd at yr anawsterau i rieni wrth gefnogi proses ddysgu ddigidol eu plant (livari, Sharma & Ventä-Olkkonen, 2020; Pokhrel & Chhetri, 2021).

Yn ôl Villani et al (2021) a Llywodraeth Cymru (2023, 2020), y rhwystrau cyffredin i gael mynediad at addysg a mynychu dysgu o bell a wynebwyrd gan y grwpiau lleiafrifol hyn oedd yr anallu i gael mynediad i'r rhyngwrdd, a diffyg mynediad i ddyfeisiau digidol addas (e.e., ffonau symudol, gliniaduron, neu dabledi) a natur y deunyddiau dysgu sydd ar gael iddynt. At hynny, nid oedd gan bob dysgwr yn y cymunedau hyn ofod pwrpasol i astudio ynddo ac ymgymryd â gwaith ysgol. O ganlyniad, roedden nhw'n dibynnu ar ysgolion ac ALLau i ddarparu mynediad i'r rhyngwrdd, caledwedd a mannau gweithio er mwyn cymryd rhan mewn dysgu o bell (Llywodraeth Cymru, 2023, 2020).

Fodd bynnag, mae'n bwysig nodi nad oedd hyn yn wir am bob dysgwr o gymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr. Er enghraifft, dywedodd Townsend, Saleminck a Wallance (2020) nad oedd y prinder o ran cael mynediad i'r rhyngwrdd o reidrwydd yn ganlyniad i ddiffyg perchnogaeth dyfeisiau digidol. Darganfu'r awduron hyn nad yw'r cymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn y DU yn gyffredinol yn cyrchu'r rhyngwrdd drwy fand eang sefydlog wrth iddynt deithio i wahanol safleoedd yn ystod y flwyddyn, felly nid yw talu am gontract band eang yn opsiwn ymarferol iddynt. O ganlyniad, maent yn defnyddio'r rhyngwrdd yn bennaf trwy ddyfeisiau symudol gan ddefnyddio data symudol (Scadding &

Sweeney, 2018). Mae rhai cymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn gyffredinol yn gwersylla mewn ardaloedd gwledig (Townsend, Salemink & Wallance, 2020) lle mae problemau gyda signalau 3G a 4G yn gyffredin, sy'n esbonio'r anallu i gael mynediad i'r rhyngwrdd pan fydd yn gyfleus iddynt (Townsend, Wallace a Fairhurst, 2015; Scadding & Sweeney, 2018). Yn yr un modd, ffactor arall a oedd yn rhwystro dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr rhag cael mynediad i addysg oedd yr her ariannol o gael cysylltiad band eang symudol (Llywodraeth Cymru, 2023). Er bod ALLau wedi gweithio'n galed i sicrhau bod dysgwyr o grwpiau lleiafrifol yn cael dyfeisiau digidol a mynediad i'r rhyngwrdd, roedd ffactorau fel ansawdd offer Technoleg Gwybodaeth a Chyfathrebu (TGCh), mynediad i'r rhyngwrdd a chymhwysedd technegol isel rhai dysgwyr ac aelodau o'u teuluoedd yn parhau i gael eu nodi fel rhwystrau i ddysgu.

2.2 Pandemig COVID-19

Yn ystod pandemig COVID-19, roedd yn ofynnol i ysgolion yng Nghymru gau am ddau gyfnod rhwng mis Mawrth a mis Mehefin 2020 a mis Rhagfyr 2020 ac Ebrill 2021. Ar wahân i ddysgwyr bregus a phlant gweithwyr allweddol, arhosodd pob dysgwr arall gartref a chawsant eu haddysgu o bell (Polisi a Strategaeth Llywodraeth Cymru, 2021), roedd cau ysgolion lleol hefyd wedi'u gorfodi gan yr Awdurdod Lleol (ALI). Yng Nghymru, bu astudiaethau a archwiliodd ddylanwad y pandemig ar brofiadau a heriau yn ogystal â llesiant dysgwyr ysgol mewn lleoliadau addysg gynradd, uwchradd ac addysg bellach (Woodward, 2023; Llywodraeth Cymru, 2021; Llywodraeth Cymru, 2021; WISERD, 2020; Hampton & McAuley, 2023).

Nododd astudiaeth a gomisiynwyd gan Lywodraeth Cymru (2021) ar brofiadau addysgol dysgwyr difreintiedig yn ystod y cyfnod cau ysgolion, a phan ail-agorodd ysgolion ar ôl y pandemig, effeithiau cadarnhaol a negyddol ar brofiadau dysgu plant. Roedd dwy her allweddol i ddysgwyr yn cynnwys cyrchu technoleg a dysgu yn amgylchedd y cartref. Yn ogystal, dywedwyd bod diffyg cefnogaeth rhieni/gofalwyr yn ffactor allweddol yn lles addysgol dysgwyr yn amgylchedd y cartref. Fodd bynnag, i rai dysgwyr, dywedwyd bod yr amodau a grëwyd gan y pandemig yn fwy ffafriol i gyfoethogi eu dysgu. Roedd adroddiad Llywodraeth Cymru (2021) yn canolbwyntio ar ddysgwyr difreintiedig mewn sampl o ysgolion cynradd, canol ac uwchradd yn ogystal â lleoliadau ADY, fodd bynnag, ni adroddwyd am unrhyw wybodaeth ychwanegol am gefndir ethnig/demograffeg a/neu ddiffiniad o'r grŵp bregus a difreintiedig o'r dysgwyr ac eithrio dysgwyr ag anghenion dysgu ychwanegol. Roedd yn aneglur felly a allai canfyddiadau'r adroddiad fod wedi cynnwys profiadau dysgu grwpiau dysgwyr difreintiedig eraill gan gynnwys dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yng Nghymru.

Er mwyn ymchwilio i effaith y pandemig a'r cyfnodau clo ar les dysgwyr oed ysgol, datblygodd Cymdeithas Ryngwladol Dangosyddion Plant (ISCI) arolwg Childrens Worlds: COVID-19 Supplement (Atodiad COVID-19). Gofynnodd yr arolwg i ddysgwyr ysgol am eu hamgylchiadau a'u lles ar draws ystod o feysydd, a sut mae'r rhain wedi newid yn ystod y pandemig. Yn 2021 cymerodd ysgolion yng Nghymru ran yn yr arolwg. Yng Nghymru, cwblhaodd 727 o ddysgwyr o 18 ysgol gynradd ac uwchradd yr arolwg. Datgelodd canfyddiadau rhagarweiniol yr arolwg Atodiad COVID-19 fod dysgwyr uwchradd yn fwy anfodlon ag ysgolion a dysgu o gymharu â dysgwyr ysgolion cynradd, a gwaethygydd hyn yn ystod y pandemig (Hampton & McAuley, 2023). Er bod astudiaethau cynharach a gynhaliwyd yng Nghymru yn rhoi mewnwelediad gwerthfawr i ymgysylltiad, profiadau a heriau dysgwyr ysgol o ran dysgu gwaith ysgol gartref yn ogystal â'u harferion astudio yn ystod y cyfnod cau ysgolion, nid yw'n glir a wnaeth unrhyw un o'r astudiaethau blaenorol

hyn hefyd ymchwilio a chanolbwyntio'n benodol ar brofiadau dysgu o bell dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yng Nghymru. Ni chofnodwyd unrhyw ddata gan y grŵp ethnig o ddysgwyr, sy'n dangos a oedd yr astudiaethau ymchwil cynharach wedi archwilio'r effaith ar addysg dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yng Nghymru. Nod yr astudiaeth hon yw rhoi cychwyn pwysig i fynd i'r afael â'r bwlch hwn.

Yng Nghymru, bu astudiaethau sydd wedi archwilio dylanwad y pandemig ymhlith grwpiau eraill o ddysgwyr bregus a difreintiedig gan gynnwys dysgwyr sy'n ffoaduriaid a dysgwyr ag anghenion dysgu ychwanegol (ADY) (Woodward, 2023; Noone et al., 2023). Dangosodd astudiaeth ansoddol yng Nghymru a oedd yn ymchwilio i ddylanwad y pandemig ar ddysgwyr sy'n ffoaduriaid fod llawer o deuluoedd o ffoaduriaid yn anghyfarwydd â'r defnydd o dechnolegau digidol ac adnoddau astudio ar-lein, felly nid oedd ganddynt yr adnoddau i gefnogi eu plant i gael mynediad at wersi ac adnoddau ar-lein gartref yn ystod cyfnodau pan fo ysgol ar gau (Woodward, 2023; Sibieta & Cottell, 2020). Er, roedd rhai ysgolion ac awdurdodau lleol yn gallu darparu Wi-Fi a dyfeisiau digidol i gefnogi dysgwyr i gael mynediad at ddysgu ar-lein yn ystod y cyfnod cau ysgolion ac roedd ysgolion yng Nghymru yn gallu newid yn gyflym i ddarpariaeth ar-lein o ganlyniad i'w seilwaith ysgolion digidol effeithiol. (Sibieta & Cottell, 2020). Yn bwysig, mae'r astudiaethau hyn wedi darparu argymhellion ar sut i gefnogi'r dysgwyr a'r rhieni/gofalwyr hyn ymhellach yn ystod y cyfnod hwn o adferiad pandemig. Fodd bynnag, hyd yma, yng Nghymru, fel mewn rhannau eraill o'r DU, prin yw'r ymchwil o hyd ar ddylanwad y pandemig ar ddysgwyr o gefndiroedd difreintiedig eraill, ac yn benodol, dysgwyr sy'n Sipsiwn, Roma a Theithwyr.

Yn yr Alban, dangosodd dadansoddiad rhagarweiniol o ddata tysteb gan Weithwyr Dysgu a Datblygu a oedd yn cefnogi rhieni a phobl ifanc Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn ystod y pandemig fod her allweddol i'r cymunedau hyn yn yr Alban yn cynnwys cyrchu data rhyngrwyd a dyfeisiau technolegol (Tammi, 2020). Yn ogystal, canfu'r astudiaeth sgiliau digidol lefel isel, gwybodaeth a hyder ymhlith plant a phobl ifanc Sipsiwn, Roma a Theithwyr a oedd wedi effeithio ar eu gallu a'u cymhelliant i gymryd rhan mewn addysg ffurfiol ac anffurfiol (Tammi a Cadger, 2017). Yn bwysig, arweiniodd y cymorth sgiliau digidol un-i-un a ddarparwyd at gynnydd mewn hyder a pharodrwydd i ddysgu gan ddefnyddio'r sgiliau a ddatblygwyd yn ddiweddar. O ystyried y newid yn y modd y cyflwynir gwaith ysgol, yn ogystal â'r cyfrifoldeb ychwanegol ar ddysgwyr a rhieni i gefnogi dysgwyr gyda gwaith ysgol, mae'n bwysig ymchwilio i unrhyw heriau addysgol tebyg i ddysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yng Nghymru. Nod yr ymchwil hwn yw cau'r bwlch hwn drwy gasglu tystiolaeth ar ymgysylltiad, profiadau a heriau dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn ystod y pandemig yng Nghymru.

3. Methodoleg

3.1 Dyluniad ymchwil

Fe wnaethom gynllunio astudiaeth ymchwil ansoddol yn cynnwys cyfweiliadau lled-strwythuredig ag athrawon sy'n gyfrifol am ddysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr. Fe wnaethom ddefnyddio cyfweiliadau i alluogi dealltwriaeth fwy cyfoethog o'r cyd-destun, profiadau, a chanfyddiadau'r athrawon ysgol gynradd a'r cyfweleion sy'n ddysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr. Fe wnaethom ddefnyddio dull cyfweld lled-strwythuredig i gwmpasu themâu penodol ar brofiadau addysgol dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr tra'n caniatáu gofod ac amser i'r cyfweleion drafod elfennau ychwanegol a/neu archwilio unrhyw brofiadau neu bynciau nad ydynt efallai wedi'u cynnwys yn yr amserlen gyfweld.

3.2 Disgrifiad sampl

Diffiniwyd poblogaeth yr astudiaeth ar gyfer yr astudiaeth gyfredol fel dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr mewn ysgolion cynradd prif ffrwd yng Nghymru. Diffiniwyd y boblogaeth darged ar gyfer yr astudiaeth gyfredol fel athrawon ysgol sy'n gyfrifol am ddysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr a dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr mewn ysgolion cynradd. Y meini prawf cynhwysiant ar gyfer yr astudiaeth oedd (1) athrawon ysgol gyda dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn eu dosbarth; a (2) dysgwyr o gymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr.

3.3 Y weithdrefn gyfweld

Cawsom gymeradwyaeth foesegol ar gyfer yr astudiaeth gyfredol gan Bwyllgor Moeseg Ymchwil yr Ysgol Addysg ym Mhrifysgol Bangor⁴. Gan ddefnyddio gwybodaeth a gafwyd gan Ystadegau ar gyfer Cymru, gwnaethom nodi ysgolion â dysgwyr Teithwyr yng Nghymru ym mis Rhagfyr 2021. Anfonwyd y gwahoddiad i gymryd rhan yn y cyfweiliad at y penaethiaid mewn ysgolion dethol y nodwyd bod ganddynt ddysgwyr Teithwyr (gweler Atodiadau A, B, C a D) yn y chwe chonsortïwm a phartneriaeth ranbarthol yng Nghymru ym mis Mawrth 2022 (sef GwE, EAS), Partneriaeth Canolbarth Cymru, CSC, Castell-nedd Port Talbot, Partneriaeth). Gwahoddwyd ysgolion i fynychu sesiynau gwybodaeth ym mis Mawrth a mis Ebrill 2022 i egluro pwrpas yr astudiaeth yn fwy manwl. Mynychodd ysgolion yn y chwe chonsortïwm ranbarthol y sesiynau hyn. Yn olaf, anfonwyd e-bost atgoffa dilynol i ysgolion ym mis Mai 2022 gan y consortia ranbarthol a phartneriaethau a phwysleisiodd y byddai swyddogion ymchwil CEN yn cysylltu ag ysgolion gyda galwad ffôn atgoffa cwrteisi dilynol. Rhwng mis Mai a mis Mehefin 2022, gwnaed galwad ffôn dilynol terfynol i'r ysgolion i annog penaethiaid i ymgysylltu â'r astudiaeth.

Ymgwymerwyd â'r llythyrau gwahoddiad i ysgolion a'r nodiadau atgoffa fel rhan o brosiectau ysgol CEN eraill Prifysgol Bangor lle gwahoddwyd penaethiaid yr ysgolion a ddewiswyd i fod â dysgwyr Teithwyr i brosiectau CEN eraill. Ni chawsom unrhyw ymatebion gan ysgolion â dysgwyr Teithwyr i gymryd rhan mewn cyfweiliadau ar gyfer yr astudiaeth gyfredol. Yn gyfan gwbl, anfonwyd llythyr gwahoddiad e-bost cychwynnol ac yna dau e-bost atgoffa at sampl CEN o ysgolion ar gyfer yr astudiaeth gyfredol. Yn ogystal, gwnaed galwad ffôn dilynol olaf i'r ysgolion i annog penaethiaid i ymgysylltu â'r astudiaeth. Er gwaethaf yr ymdrechion hyn, ni chawsom unrhyw ymatebion cadarnhaol. Un rheswm posibl am hyn yw'r pwysau ychwanegol a oedd ar ysgolion yn ystod y cyfnod o adferiad ar ôl y pandemig. O

⁴ Rhif cymeradwyaeth foesol: 17022022-1628

ystyried maint poblogaeth lai dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr o gymharu â'u cyfoedion o gefndiroedd ethnig eraill, gallai dull samplu amgen fod wedi helpu i recriwtio ar gyfer astudiaethau. Un dull ar gyfer ei ddefnyddio gyda samplau bach yw techneg di-debygolrwydd, a elwir yn samplu bwriadol. Yn dilyn hynny, defnyddiwyd cysylltiadau yn y rhaglen Addysg Gychwynnol Athrawon (AGA) yn yr Ysgol Addysg ym Mhrifysgol Bangor i recriwtio ysgolion yng Ngogledd Cymru y nodwyd bod ganddynt ddysgwyr Teithwyr. Anfonwyd y gwahoddiad astudio yn uniongyrchol at y penaethiaid gan aelod o'r tîm ymchwil a dilynwyd pob mynegiant o ddiddordeb i fyny ac aethant ymlaen i'r cyfweiliad. Cwblhawyd y cyfweiliadau ar-lein gydag athrawon ysgol gynradd sy'n gyfrifol am ddysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr. Yn yr astudiaeth gyfredol ni chasglwyd unrhyw ddata gan athrawon ysgol ar ethnigrwydd y dysgwyr (h.y., Sipsiwn, Roma, Teithwyr). Er bod y term Teithiwr wedi'i ddefnyddio ar gyfer dysgwyr, ni allwn gasglu o'r astudiaeth gyfredol a oedd athrawon yn ymwybodol o ethnigrwydd y dysgwyr yn eu dosbarth ac yn deall y gwahaniaeth rhwng y cymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr. Am y rheswm hwn, ni allwn gadarnhau pa gymuned o ddysgwyr a gafodd ei chynnwys yn yr astudiaeth gyfredol (h.y. Sipsiwn, Roma, Teithiwr).

Cyn y cyfweiliad, e-bostiwyd gwybodaeth astudio at yr athrawon ysgol. Rhoddodd hyn wybod i'r athrawon a oedd yn cymryd rhan am nodau a diben yr astudiaeth ymchwil a'r cyfweiliad. Fe wnaethom hefyd ddarparu cyflwyniad llafar a oedd yn esbonio pwrpas yr astudiaeth ymchwil a'r weithdrefn gyfweidd. Fe wnaethom bwysleisio y byddai ymatebion cyfranogwyr yn cael eu trin yn gyfrinachol ac y gallent dynnu'n ôl o'r cyfweiliad ar unrhyw adeg. Cynhaliwyd y cyfweiliadau lled-strwythuredig ar-lein gan ddefnyddio plattfform cyfathrebu ar-lein diogel Microsoft Teams, a dim ond y swyddogion ymchwil a oedd yn cynnal y cyfweiliadau a'r cyfweilai a oedd yn cymryd rhan oedd yn gallu ymuno. Er bod y cyfweiliadau wedi'u cynnal pan ddechreuodd ysgolion agor, fe wnaethom gynnal y cyfweiliadau lled-strwythuredig ar-lein oherwydd y cyfyngiadau COVID-19 a oedd yn dal yn eu lle. At hynny, roedd y cynnig i gynnal y cyfweiliadau gan ddefnyddio plattfform ar-lein yn hwyluso ymgysylltiad ysgolion oherwydd y cyfyngiadau COVID-19 a oedd yn dal yn eu lle.

Cynhaliwyd y cyfweiliadau gyda'r dysgwyr a gymerodd ran yn bersonol ar safle'r ysgol. Roedd yr ysgol yr ymwelwyd â hi i gynnal gweithgareddau ymchwil mewn ardal o Gymru lle mae niferoedd sylweddol o gymunedau Sipsiwn a Theithwyr. Fodd bynnag, ni chasglwyd unrhyw ddata ar ethnigrwydd y dysgwyr (h.y., Sipsiwn, Roma, Teithwyr). Er i'r gweithgareddau ymchwil gyda dysgwyr gael eu cynnal mewn ardal o Gymru lle mae niferoedd sylweddol o gymunedau Sipsiwn a Theithwyr, ni allwn gadarnhau bod dysgwyr yn dod o gymunedau Sipsiwn a Theithwyr yn unig. Croesawyd yr ymweliad gan staff ac uwch reolwyr sydd â phrofiad sylweddol o weithio gyda'r grŵp hwn. Yn ystod y diwrnod a dreuliwyd yn yr ysgol, roedd yr ymchwilydd yn gallu arsylwi dysgwyr a rhieni yn cyrraedd ac roedd yn ymddangos bod ganddynt i gyd berthynas gref â'r athrawon a'r pennaeth. Codwyd rhai materion gan rieni ac aethpwyd i'r afael â nhw'n gyflym ac â chydymdeimlad. Roedd sgysiau gyda'r tîm staff, gan gynnwys athrawon, cynorthwyywyr addysgu, gweithwyr proffesiynol y blynyddoedd cynnar a rheolwyr yn dangos ymrwymiad i ymgysylltu, deall a gweithio gyda'r cymunedau Sipsiwn a Theithwyr.

3.4 Amserlen cyfweiliadau

Fe wnaethom ni gyd-ddatblygu'r cwestiynau cyfweiliad ar gyfer athrawon yn fewnol ar y cyd â'n cydweithwyr prosiect ym Mhrifysgol Metropolitan Caerdydd. Holwyd athrawon am eu profiadau a'u canfyddiadau o'r pandemig COVID ynghylch dysgwyr Sipsiwn, Roma a

Theithwyr. Cynhaliwyd cyfweiliadau ar-lein ar amser ac mewn lleoliad a oedd yn gyfleus i'r athrawon. Roedd ffocws y cyfweiliadau ar effaith y pandemig, fodd bynnag, roedd athrawon am drafod y materion cyd-destunol ehangach a waethygydd gan y pandemig, ac anghenion y dyfodol o fewn y system addysg.

Dangosodd yr athrawon barch mawr at y cymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr a dealltwriaeth o'r anghenion o ran eu diwylliant, eu gwerthoedd a'u credoau. Roedd yr athrawon hefyd yn cydnabod nad oedd rhai o'r themâu a drafodwyd yn yr adran canlyniadau isod yn amlwg yn y gymuned Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn unig a'u bod yn faterion a oedd yn wynebu dysgwyr difreintiedig eraill.

3.5 Dadansoddiad o ddata cyfweiliadau

Dadansoddwyd y data a gynhyrchwyd drwy'r cyfweiliad â llaw gan aelod o'r tîm ymchwil gan ddefnyddio dull dadansoddi thematig (Braun & Clarke, 2006). Er mwyn cynnal dadansoddiad thematig, defnyddiwyd y broses chwe cham i ddatblygu themâu terfynol a amlinellwyd gan Braun a Clarke (2006). Roedd hyn yn cynnwys y camau canlynol: (1) ymgyfarwyddo/trochi, (2) cynhyrchu codau cychwynnol, (3) cynhyrchu themâu cychwynnol, (4) adolygu themâu, (5) enwi a diffinio themâu, a (6) cynhyrchu'r adroddiad. Mae'r dull hwn yn caniatáu i themâu ddod i'r amlwg yn organig o'r data ac mae'n cynnig dull hyblyg ar gyfer ymchwil.

4. Canlyniadau

Yn yr adran hon rydym yn cyflwyno canfyddiadau o gyfweiliadau ag wyth o athrawon ysgol sy'n gyfrifol am addysgu dysgwyr sy'n Sipsiwn, Roma a Theithwyr mewn ysgolion cynradd a chanfyddiadau'r cyfweiliadau â saith o ddysgwyr sy'n Sipsiwn, Roma a Theithwyr.

4.1 Cyfradd ymateb

Derbyniodd pedair ysgol gynradd gyda dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yng Ngogledd Cymru wahoddiad i gymryd rhan mewn cyfweiliad ar-lein. Mae Tabl 1 yn cyflwyno gwybodaeth gyd-destunol am y pedair ysgol gynradd hyn. Derbyniodd wyth athro o'r pedair ysgol hyn wahoddiad i gymryd rhan mewn cyfweiliad ar-lein yn canolbwyntio ar ddysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn eu hystafell ddosbarth. Er gwaethaf ymdrechion helaeth i wahodd ysgolion y nodwyd bod ganddynt ddysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr o awdurdodau lleol eraill ledled Cymru, ni chafwyd unrhyw ymatebion. Roedd pob un o'r wyth cyfranogwr yn athrawon dosbarth â chyfrifoldeb am addysgu dysgwyr cyfnod sylfaen a/neu gyfnod allweddol 2 ac roedd ganddynt brofiad diweddar o addysgu dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn eu hysgolion. Yn ogystal, cynhaliwyd cyfweiliadau gyda saith o ddysgwyr ysgol gynradd. Mynychodd pob un o'r saith dysgwr un o'r pedair ysgol a gymerodd ran.

Isod, rydym yn cyflwyno canfyddiadau'r cyfweiliadau ag athrawon sy'n gyfrifol am addysgu dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr ac yna cyfweiliadau â dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr eu hunain yng Nghymru.

Tabl 1. Nodweddion yr ysgolion sy'n cymryd rhan

Ysgol	1	2	3	4
Lleoliad yr ysgol(ion) (h.y., awdurdod lleol)	Sir y Fflint	Sir y Fflint	Sir y Fflint	Sir y Fflint
Math o ysgol	Cynradd (meithrin, babanod ac iau)	Cynradd (meithrin, babanod ac iau)	Cynradd (meithrin, babanod ac iau)	Cynradd (meithrin, babanod ac iau)
Llywodraethu'r ysgol	Cymuned	Cymuned	Cymuned	Cymuned
Categori iaith yr ysgol	Cyfrwng Saesneg	Cyfrwng Saesneg	Cyfrwng Saesneg	Cyfrwng Saesneg

4.2 Canfyddiadau allweddol o gyfweiliadau ag athrawon

Yn yr adran hon, rydym yn archwilio'r themâu allweddol sy'n dod i'r amlwg o ddadansoddiad thematig y cyfweiliadau ag athrawon a dysgwyr. Yn dilyn dadansoddiad thematig o'r cyfweiliadau ag athrawon, fe wnaethom nodi pedair thema allweddol yn ymwneud â dylanwad y pandemig ar addysg dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yng Nghymru (cyn ac yn ystod y pandemig, yn ogystal ag yn y cyfnod hwn o adferiad ar ôl pandemig). Y rhain yw: (1) presenoldeb; (2) ymgysylltu; (3) cefnogaeth gymunedol i Sipsiwn, Roma a Theithwyr; a (4) heriau ehangach. Manylir ar y rhain yn y paragraffau isod.

Thema 1: Presenoldeb

Bu pob un o'r wyth athro ysgol a gyfweilwyd yn trafod presenoldeb dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn eu hysgol. Trafododd cyfanswm o chwech o'r athrawon fod presenoldeb ymhlith dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn isel a bod hyn cyn ac ar ôl cau'r ysgol oherwydd pandemig COVID-19. Soniodd tri athro fod dysgwyr yn absennol o'r ysgol o fis Ionawr 2020 cyn i gyfyngiadau gael eu rhoi ar waith.

“Ond cyn gynted ag y cyhoeddwyd yr achos cyntaf yn y DU, felly cyn i ni hyd yn oed fynd i gloi, fe wnaethon nhw - roi'r gorau i fynychu'r ysgol. A dim ond newydd ddychwelyd y mis hwn oedd rhai ohonynt nhw, felly ie...” (Cyfranogwr 5)

Ar ben hynny, nid oedd presenoldeb rhai dysgwyr wedi dychwelyd i lefelau presenoldeb cyn-COVID, hyd yn oed ar ôl i'r holl gyfyngiadau gael eu codi.

“Doedd y Teithwyr ddim yn dod i mewn i ddechrau o gwbl. Felly, pan aethon ni — fe benderfynon nhw nad oedden nhw'n mynd i gael mynediad i ysgolion. Hynny yw, yn eithaf diweddar — wel, na, eleni, a dweud y gwir. Eleni, maen nhw wedi dod yn ôl yma ac acw o'r fath, ond maen nhw wedi aros i ffwrdd. Fydden nhw ddim yn dod i mewn.” (Cyfranogwr 1)

Trafododd y rhan fwyaf o athrawon fod presenoldeb yn isel y tu allan i'r pandemig a disgrifiwyd sut yr oeddent wedi defnyddio strategaethau gwahanol i godi presenoldeb. Roedd y strategaethau hyn yn cynnwys gweithio gyda swyddogion cyswllt teulu yn yr ysgol neu'r gwasanaeth cymorth i deithwyr a ariennir gan y cyngor i gyfathrebu â'r rhieni am y

dysgwyr sy'n dod i'r ysgol. Trafododd yr holl athrawon ffurfio perthynas dda gyda'r gymuned Teithwyr a chefnogi rhieni i ymddiried yn yr athrawon i ddarparu addysg a oedd yn unol â gwerthoedd cymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr a bod yr ysgol yn amgylchedd diogel. Er enghraifft, bu un ysgol yn trafod sut roedd eu pennaeth wedi cyfarfod â theuluoedd Teithwyr ar safle Teithwyr i geisio datblygu perthynas ymddiriedus gyda'r gymuned. Gwelwyd hyn hefyd gyda'r gwaith a wnaed gan y gwasanaethau cymorth i Deithwyr a ariennir gan yr awdurdod lleol, a oedd yn gyswllt annatod i gefnogi'r dysgwyr sy'n mynychu'r ysgol a chyflwyno pecynnau gwaith i ddysgwyr yn ystod cyfnodau cau ysgolion. I'r gwrthwyneb, nid oedd gan ddau athro broblemau presenoldeb gyda'r dysgwyr yn eu hysgolion a chanmolasant yr ymgysylltu â'r teulu a'r perthnasoedd da fel mantais i bresenoldeb, ond roedd hyn wedi'i gyfyngu i'r tu allan i gyfyngiadau COVID.

“A'r holl gymuned Teithwyr rydw i wedi'i dysgu, fe wnaethon nhw gymryd llawer o frodyr a chwiorydd a dyna pam mae llawer o'r teuluoedd wedi dod drwodd. Maen nhw i gyd wedi bod yn gyson iawn, ac mae eu presenoldeb wedi bod yn weddol dda a bod yn onest.”
(Cyfranogwr 8)

Ar y cyfan, roedd presenoldeb yn nodweddiadol isel ac yn aml nid oedd llawer o ymgysylltu ag unrhyw ddarpariaeth a ddarperir gan yr ysgolion.

Thema 2: Ymgysylltu

Roedd consensws ymhlith y rhai a gymerodd ran fod ymgysylltiad ag addysg yn ystod cau ysgolion yn gyffredinol wael. Ni chafodd unrhyw un o'r dysgwyr a drafodwyd gan yr athrawon fynediad at unrhyw adnoddau dysgu ar-lein, roedd hyn er gwaethaf y ffaith bod offer digidol wedi'u cynnig. Roedd y rhan fwyaf o'r athrawon yn gallu addasu'r ddarpariaeth ac anfon pecynnau gwaith corfforol i'r dysgwyr. Fodd bynnag, prin oedd y dystiolaeth o ymgysylltu â'r ddarpariaeth hon. Trafododd pedwar o'r athrawon ddatblygu pecynnau dysgu corfforol a defnyddio'r gwasanaeth Teithwyr a ariennir gan yr awdurdod lleol i ddosbarthu pecynnau dysgu i ddysgwyr ac, mewn rhai achosion, cynigiwyd offer digidol.

“Er enghraifft, yn ystod y pandemig, roedden ni'n anfon gwaith adref. Doedd dim byd yn dod yn ôl. Ac nid oedd fawr ddim ymgysylltu. Yr unig ymgysylltiad a wnaethom mewn gwirionedd oedd, fel ysgol, y byddem yn ffonio dim ond i gyffwrdd sylfaen a dweud y gwir, oherwydd roeddem yn gwybod nad oeddem yn cael unrhyw beth yn ôl. Fe wnaethon ni gynnig dyfeisiau iddyn nhw gael mynediad iddynt. Ni chymerwyd yr un ohonynt.”
(Cyfranogwr 7)

“Felly, er enghraifft, yn ystod Covid pan oedden ni'n amlwg... roedd ysgolion ar gau, doedden nhw ddim o reidrwydd yn ymgymryd â thasgau oedd yn cael eu gosod gan athrawon neu, wyddoch chi, yn mewngofnodi i Zoom neu dim ond yn gyffredinol, roedd yr ymgysylltiad yn eithaf bach, os o gwbl.” (Cyfranogwr 6)

“Wnaethon nhw ddim cyrchu unrhyw fynediad digidol dros COVID mewn gwirionedd. Ni chymerodd y Teithwyr ran ynddo, a dweud y gwir. Mae gennym ni'r rhieni ar wefan Seesaw, ond mae'n cymryd llawer iawn o amser i'w cael ar Seesaw. Gwn fod gennym ddau weithiwr cymorth sy'n dod i mewn o'r awdurdod Teithwyr ac roeddent yn arfer dod i'r ysgol, yn cael rhai pecynnau o waith, ac yna byddent yn mynd â nhw i lawr i'r safle, ac yn eu rhoi i'r teuluoedd iddynt ei wneud. Wnaethon ni ddim eu gweld yn ôl mewn gwirionedd, ond fe wnaethon ni roi cynnig ar y ffordd honno oherwydd nad oeddent yn ei gyrchu'n ddigidol.”
(Cyfranogwr 1)

Trafododd y rhan fwyaf o'r athrawon y gwnaed pob ymdrech i gadw mewn cysylltiad â'r rhieni pan fydd yr ysgol ar gau. Fodd bynnag, roedd yr ymgysylltu'n wael ar y cyfan. Un agwedd bwysig i'w hystyried oedd bod athrawon wedi nodi sut roedd llythrennedd rhieni a diffyg sgiliau digidol yn heriau i'w llywio, ac roedd yr ysgolion a'r athrawon yn gallu addasu a chefnogi rhieni i gael eu hintegreiddio i fywyd ysgol y dysgwr. Er bod y strategaethau ymgysylltu a ddefnyddir gan yr athrawon yn rhychwantu cyn ac ar ôl y pandemig, yn ystod y cyfnod cau ysgolion, defnyddiodd ysgolion alwadau ffôn i gysylltu â rhieni a chynnig cefnogaeth. Bu athrawon yn trafod cyfarfod â rhieni i ddarparu ystod o gymorth, er enghraifft, llenwi ffurflenni ar gyfer gwahanol deithiau a gweithgareddau. Addasodd yr athrawon y dulliau cyfathrebu i ddarparu ar gyfer rhieni. Er enghraifft, lle'r oedd ysgolion yn defnyddio llwyfannau ar-lein i gysylltu â rhieni/gofalwyr i rannu gwybodaeth am weithgareddau a llwyfannau talu, sicrhodd yr athrawon fod copïau papur yn cael eu dosbarthu, a gellid gwneud taliadau heb ddefnyddio system awtomataidd ar-lein.

“Mae popeth yn cael ei anfon allan ond rydyn ni'n gwybod bod yna rai teuluoedd - byddwn ni'n rhoi diwrnod neu ddau iddyn nhw. Os nad ydym wedi clywed unrhyw beth o hyd, fe awn ni i'w dal wrth y giât oherwydd efallai y bydd angen mynd ar drywydd ychydig ac efallai bod mam wedi ei weld, dyw hi ddim wedi ei wneud ac efallai y bydd angen i ni fynd i roi ychydig o help iddyn nhw gyda hynny neu rydyn ni'n gwybod, os ydyn ni'n gwybod nad yw sgiliau darllen mam neu dad yn wych ac mae angen i ni fynd i gael sgwrs gyda nhw yna fe fyddwn ni - ond mae hynny unwaith eto yn unigol felly yn dibynnu ar ba deulu sydd gennym ni yn ein dosbarth ar y pryd.” (Cyfranogwr 8)

Roedd yr holl athrawon yn ymwybodol o'r her o weithio gyda rhieni â sgiliau llythrennedd is ac mewn rhai achosion byddent yn cyfarfod â rhieni i ddarllen trwy ddogfennau. Roedd y cymorth hwn hefyd yn cael ei gynnig gan y gwasanaeth teithwyr a ariannwyd gan yr awdurdod lleol. Gwelwyd bod addasu arferion yr ysgol i weddu i anghenion y gymuned yn cynyddu ymgysylltiad ag addysg. Unwaith eto, datblygu perthynas o ymddiriedaeth oedd yr allwedd i athrawon gefnogi ymgysylltiad:

“Ond rydyn ni'n ddrws agored iawn ac, wyddoch chi, llawer o ofal bugeiliol i'n teuluoedd i gyd. A dwi'n meddwl bod hynny'n gryfder go iawn ac felly mae'r gymuned yn eithaf sefydlog ac mae ganddi lawer o ffydd ac ymddiriedaeth yn yr ysgol.” (Cyfranogwr 8)

Hwyluswyd hyn gan y gwasanaeth Teithwyr a ariennir gan y cyngor a thrafododd dau athro mai'r gwasanaeth hwn oedd yr allwedd i ymgysylltu yn enwedig tra bod yr ysgol yn datblygu perthnasoedd:

“A byddan nhw'n rhyw fath o gyfarfod... byddan nhw'n dod i mewn a— neu os oes gennym ni unrhyw broblemau neu unrhyw beth felly, fe allwn ni eu llenwi a dweud, "O, allech chi weld a allwch chi gael..." Yn enwedig ar y dechrau, pan rydyn ni'n ceisio datblygu perthnasoedd, mae ganddyn nhw berthynas â'r bobl ar y wefan. Felly, maen nhw'n ei gychwyn i ni, rydych chi'n gwybod beth rydw i'n ei olygu, ac yna gallwn ni adeiladu ar hynny wedyn.” (Cyfranogwr 1).

Roedd ymgysylltu yn thema allweddol yn ystod y cyfweiliadau ag athrawon, gan gynnwys ymgysylltu â dysgwyr mewn dysgu cyfunol, ymgysylltu â rhieni ac ymgysylltu â'r gymuned. Roedd gan ddwy o'r ysgolion ymgysylltiad da, a phresenoldeb da a chanlyniadau cadarnhaol i ddysgwyr. Ystyriwyd bod ymgysylltu effeithiol yn allweddol i gefnogi dysgwyr.

Thema 3: Cefnogaeth gymunedol i deithwyr

Bu'r holl athrawon a gyfwelwyd yn trafod sut roedd y gweithiwr cymorth cymunedol Teithwyr a ariennir gan yr awdurdod lleol yn gyswllt canolog drwy'r pandemig ac yn gyffredinol. Yn ystod y pandemig, byddai'r gweithwyr yn cysylltu â'r ysgolion ac yn cyflwyno gwaith i ddysgwyr. Fe wnaeth y gweithiwr cyswllt awdurdod lleol teithwyr hefyd feithrin y berthynas â'r gymuned a'r ysgol a gallai fod yn ffordd o gyfleu gwybodaeth i rieni pan nad oedd yr athrawon wedi gallu:

"Felly mae yna rai pethau maen nhw'n cael trafferth gyda nhw fel talu am dripiâu a phethau felly oherwydd mae'r cyfan ar-lein nawr felly, unwaith eto, os oes rhaid gwneud rhywbeth fel yna, ein swyddog cyswllt teithwyr ni fydd yn mynd i sefydlu hynny ac mae hi yn yr ysgol yn aml iawn, mae yna— wel, byddai gennym ni dri oedolyn gwahanol yn dod i mewn i wneud gweithgareddau ac yn gweithio gyda nhw felly rydyn ni'n lwcus iawn, felly dyna sut rydyn ni'n mynd ati mewn gwirionedd". (Cyfranogwr 3)

"Mae'r gefnogaeth rydyn ni wedi'i chael gan yr awdurdod lleol wedi bod yn hollol wych, wyddoch chi, i geisio cefnogi'n gilydd a chael plant i ddysgu... Y cysylltiadau, dwi'n meddwl ei fod yn helpu". (Cyfranogwr 7)

Gellid teilwra'r cymorth ychwanegol yr oedd gweithiwr y cyngor yn gallu ei gynnig i weddu i anghenion y dysgwyr ond hefyd yr anghenion o fewn yr ysgol ar ddatblygu sgiliau, neu ddysgu cymdeithasol ac emosiynol a oedd yn cefnogi parodrwydd ysgol.

"Felly, oherwydd bod gennym ni lefel uchel o Deithwyr yn ein hysgol ni, rydyn ni'n cael person o'r awdurdod lleol sy'n dod i mewn. Ac mae hi'n cymryd merch o fy nosbarth a merch o un o'r dosbarthiadau eraill ar yr un pryd. Ac fe wnawn ni waith llythrennedd gyda nhw. Felly, er mwyn eu helpu gyda'u darllen, eu hysgrifennu. Unwaith eto, nid cymaint â'u llafaredd, oherwydd mae eu llafaredd yn dda iawn." (Cyfranogwr 7)

Soniodd yr holl gyfranogwyr am y gweithiwr cymorth Teithwyr a ariennir gan y cyngor, roeddent yn gallu cynnig amrywiaeth o gymorth i'r ysgolion, o hyfforddiant i gymorth wedi'i deilwra o amgylch anghenion ysgolion Gogledd Cymru. Trafododd un athrawes nad oedd gweithiwr cyngor yn ei le ar ôl COVID ac y byddai hyn yn effeithio ar y dysgwyr.

Thema 4: Heriau ehangach

Roedd prif ffocws yr astudiaeth hon ar effaith cau ysgolion a achoswyd gan bandemig COVID-19. Fodd bynnag, roedd materion cyd-destunol pwysig y bu'r holl athrawon yn eu trafod a brofwyd gan y gymuned Sipsiwn, Roma a Theithwyr. O ystyried cyfraddau cyrhaeddiad nodweddiadol isel dysgwyr, roedd y rhan fwyaf o'r athrawon yn teimlo bod angen mwy o gymorth i wella'r sgiliau sylfaenol hyn. Nododd dau athro fod dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr weithiau heb sgiliau parodrwydd ar gyfer yr ysgol a bod hyn yn amharu ar gefnogi dysgu academiaidd. Mae cyfradd llythrennedd nodweddiadol isel yn y boblogaeth oedolion yn golygu nad yw rhieni bob amser yn gallu cefnogi dysgwyr yn y modd hwn. Er bod rhywfaint o ymyrraeth yn cael ei rhedeg gyda'r gwasanaeth teithwyr a ariennir gan y cyngor, mae angen mwy o gymorth fel bod gan ddysgwyr y sgiliau sylfaenol i ddysgu sut i ddarllen ac ysgrifennu.

"Mae gennym ni blant gan Deithwyr sy'n dod i mewn yn llythrennol heb unrhyw iaith, dim Saesneg, dydyn nhw ddim yn gallu ysgrifennu eu henw, a gallan nhw fod yn Flwyddyn 5 neu 6... Mae'r gefnogaeth, fel dw i'n dweud, mae gennym ni'r gefnogaeth gan y gwasanaeth Teithwyr, ond rhoddwn ein mymryn bach ein hunain— ac rydym yn gwneud fel

cwricwlwm pwrpasol gyda nhw mewn gwirionedd. Felly, os ydyn nhw wedi dod i mewn heb unrhyw lythrennedd, fe fydden ni'n ceisio mynd yn ôl i wneud rhai— fel dosbarth Derbyn ond mewn dosbarth uwch, felly rydyn ni'n gwneud ein peth bach pwrpasol ein hunain...” (Cyfranogwr 1)

“Dyw e ddim yn hoffi bod yn yr ystafell ddosbarth llawer felly rydyn ni'n ceisio gwneud llawer o weithgareddau awyr agored, felly mae e wedi, wel, mae gen i forthwylion a hoelion, llifiau, sgriwdreifers a phethau felly y gall fynd i adeiladu bocs adar ac mae'n gwneud pethau felly. Mae'r swyddog cyswllt cymunedol teithiol wedi trefnu sesiynau gyda nhw, maen nhw'n mynd i lawr i'r afon, ac mae ganddyn nhw'r math yna o weithgareddau lle maen nhw'n gwneud adeiladau iddyn nhw, felly mae'n mynd allan unwaith yr wythnos i wneud hynny. Felly dyna fe a dweud y gwir. O ran gallu, yn academiaidd, mae'n gallu darllen, ac mae'n weddol alluog, ond mae'n debyg ei fod tua dwy neu dair blynedd ar ôl lle y dylai fod. Ond mae'n ymdopi'n iawn mewn dosbarth iau, mae'n iawn. Nawr, mae'r bachgen bach arall.... mae ei allu academiaidd yn isel iawn, iawn. Felly nid yw'n gallu darllen, mae'n gallu gwneud mathemateg syml iawn, ac mae wedi cyrraedd y pwynt lle mae'n mynd ychydig yn rhwystredig oherwydd diffyg dealltwriaeth o'r hyn rydyn ni'n ei wneud.” (Cyfranogwr 3)

Trafododd hanner yr athrawon fod llawer o ddysgwyr yn gadael yr ysgol ar ddiwedd addysg gynradd ac nad ydynt yn parhau i addysg uwchradd. Er bod yr athrawon yn deall y gallai hyn fod yn normau a gwerthoedd o fewn y gymuned hon, roedd peidio â chael dysgwyr i gael mynediad i'r cynnig addysg gyfan yn bryder, roedd rhai dysgwyr yn gadael yr ysgol unwaith y gallent ddarllen ac ysgrifennu.

Roedd yr holl athrawon yn deall pam na fyddai rhai teuluoedd yn caniatáu i'r dysgwyr gael addysg perthnasoedd ond roeddent yn pryderu am oblygiadau hyn yn y cyd-destun a'r gofynion ar gyfer Addysg Cydberthynas a Rhywioldeb, a'r potensial ar gyfer gwrthdaro â gwerthoedd a chredoau o fewn eu cymuned. I rai dysgwyr, roedd addysg perthnasoedd yn golygu cael eu tynnu allan o'r wers benodol, fel nad yw'n effeithio ar lefelau cyrhaeddiad, fodd bynnag, trafododd dau athro na fyddai dysgwyr yn mynychu'r ysgol pe bai gwersi yn ymwneud â pherthnasoedd.

“Dw i'n meddwl gyda diwylliant yw ACRh. Felly, rhyw a pherthnasoedd. Fyddan nhw ddim yn dod i'r ysgol os ydyn ni'n gwneud rhyw a pherthnasoedd. Mae yna anhawster oherwydd mae'r cynllun gwaith ACRh bellach yn orfodol, ac mae bellach ar draws y cwricwlwm felly dylem fod yn ei wneud trwy gyd-destun dilys pan mae'n berthnasol ac nid cynllunio gwersi yn unig.” (Cyfranogwr 4).

Roedd gan y rhan fwyaf o'r athrawon brofiad helaeth o weithio mewn ysgolion â phoblogaeth o deithwyr a oedd yn trafod gorfod datblygu'r sgiliau i gefnogi dysgwyr sy'n deithwyr dros amser. Trafododd pedwar athro fynychu hyfforddiant a bod hyn yn fuddiol, fe wnaethant nodi bod angen mwy o hyfforddiant:

“Fe allwn i ddweud, byddwn, byddai angen hyfforddiant arnom...” (Cyfranogwr 2)

“Dwi'n meddwl, fel y dywedais, erbyn yr hyfforddiant hwnnw, fy mod yn meddwl bob blwyddyn fel rhywbeth i'w atgoffa, dwi'n meddwl y byddai hynny'n eithaf defnyddiol. Ac yn enwedig ar gyfer ein staff newydd, sy'n ymuno ag ysgol nad oedd efallai'n gweithio mewn ysgol gyda theithwyr o'r blaen, dwi'n meddwl y byddai hynny'n eithaf defnyddiol. Achos dwi'n meddwl bod yna lawer o stigma ynghylch teithwyr a'u hymddygiad a'u hagweddau. A dwi'n meddwl, dwi'n gwybod fy mod i wedi ei brofi pan ddywedais i fy mod yn gweithio mewn ysgol lle mae yna deithwyr. Maen nhw'n meddwl... mae pobl yn meddwl mai nhw

fydd y plant drwg. Felly, mae yna lawer o stigma ac mae yna lawer o gynrychioliadau ffug hefyd. Felly, dwi'n meddwl y byddai'n eithaf defnyddiol cael, wyddoch chi, fel hyfforddiant rheolaidd ar gyfer staff newydd efallai neu ar gyfer gloywi ar gyfer aelodau presennol o staff, i wneud yn siŵr bod pawb yn ymwybodol o wahaniaethau yn eu diwylliant ac i barchu hynny hefyd. Ond ie, dwi'n meddwl y byddai hynny'n cael ei redeg fel peth sirol. Credaf y byddai hynny'n gyffredinol, fel cenedl, yn eithaf defnyddiol. Felly, os oes y math yna o beth, dwi'n meddwl y byddai hynny'n hynod o ddefnyddiol.” (Cyfranogwr 4)

Roedd rhai o'r athrawon yn gallu trafod rhannu arferion da a chefnogi aelodau newydd o staff i ddatblygu strategaethau i gefnogi anghenion y gymuned deithwyr. Fodd bynnag, roeddent hefyd yn pryderu y dylid darparu dysgu proffesiynol ychwanegol sy'n canolbwyntio ar anghenion y gymuned deithwyr fel rhan o hyfforddiant cychwynnol athrawon a thrwy gydol gyrfa athro/athrawes.

4.3 Canfyddiadau allweddol o gyfweiliadau â dysgwyr sy'n Sipsiwn, Roma a Theithwyr

Yn dilyn dadansoddiad thematig o'r cyfweiliadau gyda dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr, fe wnaethom nodi pedair thema allweddol yn ymwneud â dylanwad y pandemig ar addysg dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yng Nghymru (cyn ac yn ystod y pandemig, yn ogystal ag yn y cyfnod hwn o adferiad ar ôl pandemig). Y rhain yw: (1) gwybodaeth am COVID-19; (2) teimladau am gloi; (3) gwaith ysgol/gweithgareddau yn ystod y cyfnod clo; a (4) technoleg gwybodaeth. Manylir ar y rhain yn y paragraffau isod.

Thema 1: Gwybodaeth am COVID-19

Roedd y saith dysgwr y cyfweilwyd â nhw i gyd yn ymwybodol o'r pandemig a'r cyfnod clo dilynol ac roedden nhw i gyd yn cofio dysgu gartref am gyfnodau hir a pham roedd hyn yn wir. Roedd nifer o ddysgwyr wedi cael eu dychryn gan y firws.

“Effeithiodd Covid ar bawb ac fe allech chi farw o'i herwydd.”

“Roedd yn frawychus pan oeddech chi y tu allan oherwydd ei fod ym mhobman, a doeddech chi ddim yn gallu ei weld.”

Siaradodd dysgwyr hefyd am eu dealltwriaeth o'r angen i gymryd rhagofalon i atal y firws rhag lledaenu gan gynnwys golchi dwylo a gwisgo masgiau.

Yn ystod sgwrs gyffredinol am COVID-19 roedd hi'n ymddangos bod rhai o'r dysgwyr wedi drysu am firysau yn gyffredinol a dechreuon nhw drafod firysau cyfrifiadurol. Dywedodd un dysgwr 7 oed stori yr oedd wedi'i chlywed am fachgen yn marw o firws yn ei liniadur a oedd wedi achosi iddo ffrwydro a'r bachgen i ddiplannu. Mae'n bosibl bod y dysgwyr wedi clywed y gair 'firws' o ran salwch a marwolaeth a'u bod wedyn wedi ei gysylltu â firysau TG gan ddychmygu eu bod wedi achosi niwed corfforol.

Thema 2: Teimladau am y cyfnod clo

Roedd gan y dysgwyr deimladau cymysg am fod i ffwrdd o'r ysgol am gyfnodau hir o amser. Soniodd pob un ohonynt eu bod yn hapus bod ganddynt fwy o amser i chwarae a threulio amser gyda'u teuluoedd a'u hanifeiliaid anwes.

Roedd rhai ohonyn nhw'n methu bod yn yr ysgol ond yn gyffredinol dyma'r agwedd gymdeithasol a gweld a chwarae gyda ffrindiau.

“Roeddwn i'n casáu nad oeddech chi'n gallu gweld ffrindiau na dim byd yn COVID.”

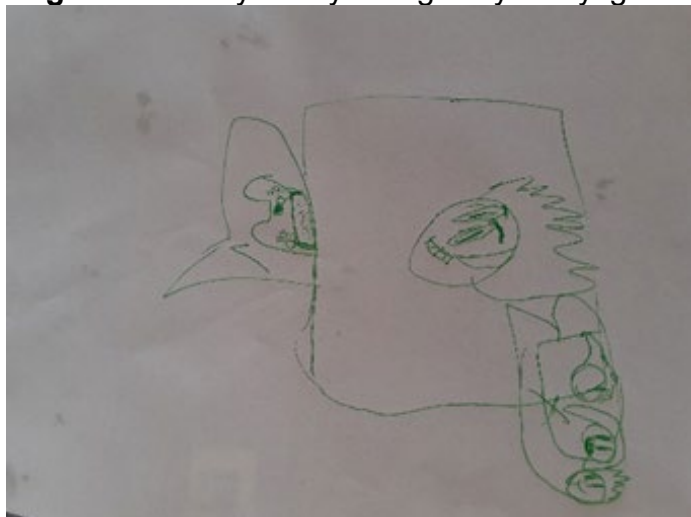
Soniodd dau o'r dysgwyr am waith ysgol yn mynd ar goll:

“Dw i'n hoffi storïau. Dw i'n hoffi ysgol. Rydyn ni'n dysgu synau.”

“Roeddwn i yn methu ysgrifennu.”

Pan ofynnwyd iddynt ddewis cerdyn a oedd yn crynhoi eu teimladau orau. I ddechrau, dewisodd rhai dysgwyr y cerdyn 'Trist' a rhai'r cerdyn 'Hapus'. Pan ofynnodd un o'r dysgwyr a oedden nhw'n gallu dewis mwy nag un cerdyn, dewisodd tri ohonyn nhw gardiau hapus a thrist. Pan ofynnwyd iddynt pam eu bod wedi dewis y ddau, cytunodd y dysgwyr eu bod yn hapus i beidio â bod yn yr ysgol ond bod amgylchiadau hyn yn frawychus a'u bod yn methu eu ffrindiau. Roedd y lluniau a dynnwyd ganddynt hefyd yn atgyfnerthu hyn gydag un dysgwr yn tynnu portread o'u hunain gyda PlayStation gyda ffrindiau ar ochr dde'r llun a groeswyd allan (Ffigur 1).

Ffigur 1 Darlun yn ôl cyfranogwr sy'n ddysgwr

Roedd nifer o'r lluniadau'n darlunio dysgwyr ar eu pen eu hunain (Ffigurau 2 a 3) gyda'r llun yn ffigur 2 gyda'r wyneb wedi'i orchuddio â sticer 'trist' a ffigur 3 yn wyneb gwag gyda dim ond llygaid a dim mynegiant ond gydag un sticer 'hapus' ac un sticer 'trist' ar frig y dudalen.

Ffigur 2 Darlun yn ôl cyfranogwr sy'n ddysgwr

Ffigur 3 Darlun yn ôl cyfranogwr sy'n ddysgwr

Dewisodd y dysgwr ieuengaf yn y grŵp y cerdyn 'tawel' a phan ofynnwyd iddi pam ei bod wedi ei ddewis dywedodd ei bod wedi ei ddewis oherwydd dyna sut roedd hi'n teimlo pan ddychwelodd i'r ysgol ar ôl y cyfnod clo.

"Roeddwn i'n teimlo'n dawel oherwydd fy mod yn hoffi'r ysgol. Mae'r ysgol yn gwneud i mi dawelu."

Thema 3: Gwaith ysgol a gweithgareddau yn ystod y cyfnod clo

Pan ofynnwyd iddynt am eu profiadau o waith ysgol yn ystod y cyfnod clo, cafwyd ymatebion cymysg. Roedd y dysgwyr yn awyddus i siarad am y ffaith eu bod yn cael mwy o gyfleoedd ar gyfer chwarae a hamdden. Soniodd sawl dysgwr am chwarae gemau cyfrifiadurol a chwaraeon eraill neu ddim ond yn chwarae tu allan.

"dim ond ymlacio, chwarae ychydig y tu allan yn yr iard gefn a chwarae ychydig o gemau."

"Pan nad oedd unrhyw ddosbarth roeddwn i'n gallu mynd i sglefr fyrddio."

"Cefais rai dyddiau i ffwrdd yn yr ysgol a'r hyn a wnes oedd chwarae Fortnite trwy'r dydd."

O ran gwaith ysgol, mae'r ymatebion yn awgrymu bod dysgwyr wedi cymryd rhan mewn rhywfaint o ddysgu yn ystod y cyfnod clo:

"Fe wnes i ychydig o ddysgu"

"Fe wnes i ychydig o bethau ar Seesaw, roedd e ar fy iPad."⁵

Thema 4: Technoleg gwybodaeth

Roedd yn ymddangos bod y rhan fwyaf o'r dysgwyr wedi cael mynediad at yr offer TG angenrheidiol yn ystod y cyfnod clo; siaradon nhw am dabledi a ffonau a siaradodd dau am ddefnyddio gliniadur.

"Gliniadur yw'r peth mwyaf defnyddiol - mae ganddo'r sgrin fwyaf - mae'n eithaf anodd ond pan fyddwch chi'n dod i arfer ag ef, dyna'r gorau."

"Mae gen i liniadur a gefais ar gyfer y Nadolig – buom yn aros blynyddoedd amdano."

"Weithiau dwi'n gadael i fy mrawd arno fe ond rŵan dwi ddim yn gwybod ble mae o"

Soniodd rhai dysgwyr am eu defnydd o dechnoleg gwybodaeth a sut yr oeddent yn cael mynediad i ddysgu.

*"Fe ges i waith ar ffôn fy mam. Anfonodd Mrs *** waith ataf ar ffôn fy mam a'i roi i mi."*

"Ie, anfonodd yr ysgol negeseuon e-bost atom."

Siaradodd dau ddysgwr am y gemau roedden nhw'n eu chwarae ar-lein.

"Fe wnes i chwarae Fortnite trwy'r dydd"

⁵ (Llwyfan dysgu rhyngweithiol yw SeeSaw a ddefnyddir gan ysgolion).

“Fe wnes i chwarae Roblox”⁶

“Wnes i ddim gwaith arno, fe wnes i chwarae llawer o gemau arno.”

Mae'r dyfyniad olaf hwn yn dangos bod amharodrwydd i gymryd rhan mewn dysgu ar-lein yn ystod y cyfnod clo; esboniodd dau o'r dysgwyr eu bod wedi 'anghofio' am waith ysgol, fe wnaethon nhw ailadrodd hyn ddwywaith yn ystod y sesiwn.

“Dych chi jyst yn anghofio am waith ysgol.”

“Ie, rydych chi'n anghofio am waith.”

⁶ Mae Fortnite a Roblox ill dau yn gemau platfform ar-lein

5. Trafodaeth

Yr adroddiad hwn yw'r astudiaeth ansoddol gyntaf i archwilio dylanwad y pandemig ar addysg dysgwyr yn y gymuned Sipsiwn, Roma a Theithwyr yng Nghymru. Rydym yn adrodd ar brofiadau athrawon ysgol sy'n gyfrifol am ddysgwyr sy'n Sipsiwn, Roma a Theithwyr, yn ogystal â'r dysgwyr eu hunain. Mae ein hastudiaeth yn dechrau rhoi mewnwelediad i brofiadau athrawon ysgol gynradd o addysgu dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr cyn ac yn ystod y pandemig yn ogystal â'r cyfnod o adferiad ar ôl y pandemig, yn ogystal â phrofiadau addysgol dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr.

Datgelodd y cyfweiliadau ag athrawon ysgol bedair thema allweddol yn ymwneud â dylanwad y pandemig ar addysg dysgwyr sy'n Sipsiwn, Roma a Theithwyr yng Nghymru, gan gynnwys (1) presenoldeb; (2) ymgysylltu; (3) cefnogaeth gymunedol i Sipsiwn, Roma a Theithwyr; a (4) heriau ehangach. Yn yr adran nesaf byddwn yn trafod pob un o'r themâu hyn.

5.1 Presenoldeb

Mae'r data gan y cyfranogwyr yn yr astudiaeth hon yn awgrymu bod cyfraddau presenoldeb ymhlith dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn isel cyn ac yn ystod y pandemig. Mae'r canfyddiadau hyn yn gyson â data cenedlaethol a gafwyd ar bresenoldeb ac absenoldeb mewn ysgolion cyn ac yn ystod y pandemig ar gyfer Medi 2014 i Awst 2022 yng Nghymru a ganfu fod cyfraddau uwch o absenoldebau ysgol ymhlith dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr cyn y pandemig hefyd wedi parhau yn ystod y pandemig (Llywodraeth Cymru, 2022). Wrth ddehongli'r canfyddiadau hyn ar bresenoldeb ymhlith y dysgwyr hyn mae'n bwysig deall dylanwadau diwylliannol a allai effeithio ar bresenoldeb yn yr ysgol. Mewn astudiaeth ddiweddar gyda dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr ar eu profiadau o addysg, dangosodd canfyddiadau bod dysgwyr yn adrodd am agweddau cymysg tuag at addysg gyda rhai dysgwyr yn awyddus i barhau â'u haddysg, tra bod rhai dysgwyr yn dweud eu bod yn canolbwyntio'n fwy ar eu rolau a'u cyfrifoldebau traddodiadol yn y cartref. Canfu'r astudiaeth hon hefyd fod dysgwyr wedi adrodd mai'r ddau beth pwysicaf iddyn nhw oedd eu teulu a'u diwylliant. Yn ogystal, mae disgwyliadau diwylliannol yn aml y bydd person ifanc yn ysgwyddo'r cyfrifoldebau o ofalu am y teulu neu ymwneud â busnes y teulu. Mae yna hefyd nifer o ffactorau eraill a allai ddylanwadu ar bresenoldeb, gan gynnwys diffyg ymddiriedaeth o fewn y gymuned yn y system addysg, a bwlio ac aflonyddu. Yn bwysig, wrth ystyried ymyriadau i wella presenoldeb yn yr ysgol ymhlith y garfan hon o ddysgwyr, mae'n bwysig deall y diwylliannau gwahanol. Mae cyhoeddiad diweddar Llywodraeth Cymru, yn rhoi canllawiau i ysgolion ac enghreifftiau o ddulliau effeithiol o wella presenoldeb ymhlith dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr (Llywodraeth Cymru, 2023).

5.2 Ymgysylltu

Roedd y cyfweiliadau ag athrawon hefyd yn awgrymu bod ymgysylltu â dysgu yn ystod y cyfnod cau ysgolion oherwydd y pandemig yn peri pryder. Bu athrawon yn trafod cynnig darpariaethau ar-lein ac all-lein (h.y., pecynnau gwaith corfforol) i gefnogi dysgwyr, serch hynny roedd y nifer a oedd yn manteisio ar y ddau fath o ddarpariaeth a gynigiwyd gan athrawon ac yn ymgysylltu â hwy yn isel. Er i'r athrawon grybwyll eu bod yn gwneud pob ymdrech i gefnogi dysgwyr i barhau â'u gwaith ysgol drwy anfon pecynnau gwaith corfforol. Un rheswm posibl fyddai bod dysgwyr yn cymryd rhan mewn gweithgareddau heblaw gwaith ysgol.

Yn ystod cyfweiliadau, soniodd sawl dysgwr am yr amser cynyddol a gawsant i gymryd rhan mewn gweithgareddau chwarae a hamdden yn ystod y cyfnod clo. Mae rhagor o wybodaeth am ymgysylltiad dysgwyr â gwaith ysgol wedi'i thrafod isod. Roedd y canfyddiadau'n awgrymu mai cyfyngedig oedd y cymhelliant i ymgysylltu â'r dysgu pan fydd yr ysgolion ar gau. Ar y cyfan, roedd ymgysylltu yn thema allweddol a oedd yn rhedeg drwy'r cyfweiliadau, ymgysylltu â dysgwyr mewn dysgu cyfunol, ymgysylltu â rhieni ac ymgysylltu â'r gymuned. Mae ymgysylltu effeithiol yn allweddol i gefnogi teithwyr sy'n ddysgwyr. Mae'r canfyddiadau hyn yn gyson â'r enghreifftiau o arfer effeithiol ar gyfer ymgysylltu â chymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr a dysgwyr ag addysg a amlinellwyd yng nghyhoeddiad diweddar Llywodraeth Cymru⁷.

5.3 Cefnogaeth gymunedol i deithwyr

Roedd y cyfweiliadau ag athrawon yn dangos bod gweithwyr cymorth a ariennir gan awdurdodau lleol yn allweddol wrth gefnogi ysgolion gydag addysg dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr. Roedd y gweithiwr teithwyr a ariennir gan yr awdurdod lleol yn cael ei ystyried yn ffactor amddiffynnol i athrawon nid yn unig gefnogi datblygu sgiliau ond hefyd y bont i feithrin ymddiriedaeth yn y gymuned. Roedd y gweithiwr cymorth yn hanfodol wrth ddosbarthu pecynnau corfforol i ddysgwyr yn ystod y pandemig a oedd angen offer digidol. Teimlai pob un o'r athrawon fod hwn yn adnodd gwerthfawr i gefnogi datblygiad academiaidd trwy ymyriadau gan wneud yn siŵr bod gan y dysgwyr y sgiliau i gael eu cynnwys yn llawn yn y dosbarth a chael mynediad i'r cwricwlwm. Mae ein data'n awgrymu bod barn gref ar ba mor hanfodol oedd y cymorth hwn yn debygol o fod i gynnal ymgysylltiad ar ôl COVID a lle mae pwysau ariannol yn effeithio ar y system addysg. Heb y rôl ganolog hon, gellid colli ymddiriedaeth, cyfathrebu a sgiliau, gan gynyddu'r bwlch rhwng y gymuned hon sydd eisoes ar y cyrion.

5.4 Heriau ehangach

Roedd y cyfweiliadau gyda'r athrawon yn dangos yr heriau ehangach canlynol sy'n bwysig i'w deall a'u hystyried wrth drafod addysg dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr. Mae'r rhain yn cynnwys lefelau llythrennedd nodweddiadol isel yn y boblogaeth oedolion Sipsiwn, Roma a Theithwyr; dysgwyr sy'n gadael yr ysgol yn gynnar a phryderon ynghylch ACRh. Mae cyfradd isel o lythrennedd yn y boblogaeth oedolion yn golygu nad yw rhieni bob amser yn gallu cefnogi dysgwyr gyda'u haddysg. Wrth ystyried pam mae dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn gadael yr ysgol yn gynnar ar ddiwedd eu haddysg gynradd, mae'n bwysig deall y dylanwadau diwylliannol a allai effeithio ar hyn. Dylid archwilio dulliau effeithiol a chymorth wrth drosglwyddo o addysg gynradd i addysg uwchradd oherwydd gall pontio fod yr her fwyaf i bresenoldeb yn yr ysgol, er enghraifft, pryderon am y cwricwlwm yn yr ysgol uwchradd, neu bryderon am fwlio.

5.5 Trafod y canfyddiadau gyda dysgwyr

Datgelodd y cyfweiliadau â dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr y pedair thema allweddol a ganlyn yn ymwneud â dylanwad y pandemig ar addysg dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yng Nghymru, gan gynnwys (1) gwybodaeth am COVID-19; (2) teimladau am y cyfnod clo;

⁷ Dathlu a chyfranogi: Canllawiau addysg i gefnogi plant a phobl ifanc Sipsiwn, Roma a Theithwyr

(3) gwaith ysgol a gweithgareddau yn ystod y cyfnod clo; a (4) technoleg gwybodaeth. Yn yr adran ganlynol rydym yn trafod pob un o'r themâu hyn sy'n ymwneud ag addysg dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr.

Roedd y dysgwyr yn ymwybodol o'r pandemig a pham bod yr ysgol wedi'i chau, gan olygu bod yn rhaid iddynt ddysgu o gartref. Roedd yn amlwg bod rhywfaint o ofn COVID-19, yn enwedig o ran salwch difrifol, mynd i'r ysbyty a marwolaeth ac mae'r ffaith bod dysgwyr yn dal i drafod hyn ddwy flynedd yn ddiweddarach, yn dangos ymhellach y lefelau o bryder a achoswyd ganddo.

O ran yr effaith ar eu haddysg mae'r dysgwyr yn amlwg wedi colli allan ar rywfaint o ddysgu, fodd bynnag fe siaradodd llawer ohonynt am dderbyn e-byst a chyfathrebiadau eraill gan yr ysgol ac fe wnaethant gymryd rhan mewn rhyw lefel o ddysgu. Soniodd dysgwyr am ddefnyddio gliniaduron, ond cyfaddefodd sawl un eu bod wedi defnyddio offer TG i chwarae gemau neu gyfathrebu â'u ffrindiau. Heb gymhariaeth, mae'n anodd asesu a wnaeth dysgwyr yn y gymuned sefydlog/prif ffrwd yr un peth.

Mae'r llenyddiaeth gyfyngedig sydd ar gael ar anghydraddoldeb digidol yn datgelu y byddai'r gymuned Sipsiwn, Roma a Theithwyr wedi wynebu heriau sylweddol o ran cyrchu cynnwys ar-lein. Mae adrannau cynharach wedi nodi bod athrawon wedi trafod nad oedd gwaith gosod yn cael ei gwblhau hyd yn oed pan roddwyd offer TG i'r dysgwyr. Yn 2018 cynhaliodd y Swyddfa Ystadegau Gwladol ymchwil ar gynhwysiant digidol yn y gymuned Sipsiwn a Theithwyr a chanfuwyd bod nifer o faterion yn wynebu o ran mynediad i'r rhyngrwyd. Canfu'r ymchwil mai dim ond 33% o'r Sipsiwn, Roma a Theithwyr a oedd yn cael eu cartrefu oedd â chysylltiad rhyngrwyd yn y cartref o'i gymharu ag 86% o'r boblogaeth gyffredinol. Roedd y rhan fwyaf o'r rhai a oedd yn cyrchu'r rhyngrwyd yn gwneud hynny drwy ddata symudol a dim ond un o'r 50 o oedolion a gyfwelwyd oedd yn berchen ar gyfrifiadur personol neu liniadur. Yn ogystal â mynediad cyfyngedig, gall amgylcheddau dysgu gartref fod ymhell o fod yn ddelfrydol; mae'r gymuned Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn adnabyddus am fod â theuluoedd mwy gyda chartrefi bach a mannau byw, gyda llawer o amser yn cael ei dreulio yn yr awyr agored; "*Gall hyn*", mae'r adroddiad yn dadlau, " *greu amgylchedd lle mae'n anodd i blant sy'n cael eu haddysgu gartref oherwydd y risg gynyddol o dynnu sylw a diffyg gofod* (dan do)." Byddai hyn yn bendant yn cadarnhau'r hyn a rannodd y dysgwyr o ran eu gweithgareddau yn ystod y cyfnod clo.

Trafododd y dysgwyr a gymerodd ran fater gwrthdystiadau; roedd yr offer a roddwyd iddynt ar gyfer gwaith ysgol yn aml yn cael ei ddefnyddio ar gyfer hapchwarae neu, fel y dywedodd un dysgwr, i chwilio am wybodaeth am COVID-19. Roedd y dysgwyr yn teimlo'n fwy rhydd i chwarae a dysgu sgiliau chwaraeon neu hamdden newydd neu eu gwella, ac roedd dychwelyd i'r ysgol yn cael ei weld gan rai fel diwedd i'w chwarae gyda'r trawsnewid yn heriol iddynt. Pan ofynnwyd i un o'r bechgyn sut brofiad oedd dod yn ôl i'r ysgol, dywedodd un bachgen, "Mae'r ysgol yn rhy hir," ychwanegodd un arall, "Mae'n llawer rhy hir dylai fod fel (.. saib hir ..) dylai fod fel, fel 2 awr." Nid oes fawr o syndod bod y plant wrth ddychwelyd i'r ysgol yn teimlo bod eu rhyddid wedi'i gwtogi rhywfaint.

Mae'r llenyddiaeth yn nodi'r anawsterau llythrennedd a brofir gan oedolion yn y gymuned Sipsiwn, Roma a Theithwyr a phan ofynnwyd iddynt a oeddent wedi cael cymorth gyda'u dysgu gan rieni neu deulu ehangach, roedd y dysgwyr yn dawel ar y cyfan. Roedd yn amhriodol ymchwilio ymhellach, ac yn bwysig, dylid bod yn ofalus i beidio â gwneud rhagdybiaethau, ac er na thrafodwyd cymorth gan oedolion, mae'n bosibl iawn ei fod wedi digwydd i ryw raddau, fel y dangosodd y dysgwr a siaradodd am ei fam yn derbyn gwybodaeth o'r ysgol ac yn ei throsglwyddo iddo.

Mae pandemig COVID-19 wedi dod â'r anawsterau y mae dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn eu profi gydag addysg ffurfiol i mewn i ffocws craff ac mae materion sydd wedi'u trafod ers tro yn cael sylw eto. Yn hanesyddol, dysgwyr Sipsiwn a Theithwyr sydd â'r lefelau cyrhaeddiad isaf o gymharu â'u cyfoedion sefydlog; gall presenoldeb fod yn achlysurol oherwydd ymrwymadau teithio a gwaith; mae anghydraddoldeb digidol yn gyffredin yn y gymuned ac mae ofn amlygu plant i'r bwllo a'r gwahaniaethu y mae rhieni wedi'u profi ac i'r dylanwadau negyddol canfyddedig yn y byd 'sefydlog'.

O ran mynd i'r afael ag effaith y pandemig, mae'r adroddiad hwn wedi tynnu sylw'n benodol at y materion a wynebwr gan athrawon ac uwch dimau arwain mewn ysgolion. Roedd yr ymchwilyr yn awyddus iawn i gynnwys safbwyntiau rhieni a mwy o ddysgwyr yn yr astudiaeth ymchwil gyfredol, fodd bynnag, fel y mae astudiaethau blaenorol wedi amlygu, mae'r gymuned yn draddodiadol anodd cael mynediad iddi (Condon et al; Brown & Scullion 2010; Freitas & Martin 2015). Fodd bynnag, yn seiliedig ar y llenyddiaeth ac ymatebion y dysgwyr, mae rhai argymhellion petrus y gellir eu gwneud.

5.6 Cyfyngiadau

Mae nifer o gyfyngiadau i'r astudiaeth hon. Cynhaliwyd rhai o'r cyfweiliadau rywbryd ar ôl cau ysgolion ac roedd ysgolion wedi dychwelyd i normalrwydd cymharol, fodd bynnag nododd yr athrawon yn yr astudiaeth hon nad oedd y mwyafrif o ddysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn dychwelyd ar yr un gyfradd â dysgwyr eraill. Ymhellach, cynhaliwyd y cyfweiliadau hefyd pan oedd newidiadau yn y system addysg, yn enwedig o ran addysg perthnasoedd; soniodd y rhan fwyaf o athrawon am hyn ac er nad oedd yn ffocws i'r ymchwil hwn, mae angen ymchwilio i hyn ymhellach, yn enwedig o ran y gymuned Sipsiwn, Roma a Theithwyr. Roedd maint y sampl yn gymharol fach ac ni ellir ei gyffredinololi i'r gymuned Sipsiwn, Roma a Theithwyr gyfan, ac o ystyried yr amrywiaeth yn y cymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr, dim ond trosolwg cyffredinol o brofiadau'r athro y gall canlyniadau'r adroddiad hwn ei ddarparu. O fewn yr ystod o ddysgwyr, trafododd yr athrawon, roedd y cyd-destun, credoau a gwerthoedd yn amrywio gan ei gwneud yn anodd dod i gasgliadau pendant ar boblogaeth amrywiol. Mae angen i ymchwil bellach ganolbwyntio ar ddeall anghenion penodol y cymunedau gwahanol hyn yng Nghymru.

Yn ogystal, rhagwelwyd y byddai ysgolion o ranbarthau eraill yng Nghymru yn cymryd rhan yn yr astudiaeth, er gwaethaf sawl nodyn atgoffa i ysgolion derbyniodd yr astudiaeth bresennol ymatebion gan ysgolion yng Ngogledd Cymru dim ond yn dilyn dull samplu mwy bwriadus. Mae'n bosibl y bydd gwahaniaethau rhwng yr ysgolion a'r gwasanaethau a ddarperir gan awdurdodau lleol mewn ranbarthau eraill ledled Cymru. Gallai ysgolion ac awdurdodau lleol mewn ranbarthau eraill ledled Cymru ddefnyddio gwahanol strategaethau i gefnogi dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr. Oherwydd y ffocws ar Ogledd Cymru mae'n bosibl na fydd canfyddiadau'r astudiaeth gyfredol yn cyffredinololi i ranbarthau eraill yng Nghymru. Serch hynny, mae'r astudiaeth gyfredol yn rhoi cychwyn pwysig i ddeall profiadau dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn ystod y cyfnod cau ysgolion a achoswyd gan bandemig COVID-19 yng Nghymru.

Yn ogystal, roedd nifer o gyfyngiadau methodolegol. Yn yr astudiaeth gyfredol, ni chasglwyd unrhyw ddata ar ethnigrwydd y dysgwyr Teithwyr yr oedd athrawon ysgolion cynradd yn gyfrifol amdanynt. Er bod athrawon yn cyfeirio at ddysgwyr fel Teithwyr, ni allwn gasglu o'n data a oedd athrawon yn ymwybodol o'r gwahaniaeth rhwng y cymunedau Sipsiwn, Roma a

Theithwyr ac a oeddent felly'n cyfeirio'n gyfan gwbl at ddysgwyr cymunedol Teithwyr. At hynny, yng Nghymru defnyddir y term gwasanaeth Addysg Teithwyr (TES) i gyfeirio at y gwasanaeth sy'n cefnogi dysgwyr o gymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr. Nid yw'n glir o enw'r gwasanaeth ei fod yn cefnogi dysgwyr o bob un o'r tair (h.y., cymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr ac nid un yn unig (h.y., Teithiwr). Yn bwysig, mae angen gwneud rhagor o waith i sicrhau bod diwylliannau unigryw'r cymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr y maent yn eu cefnogi yn cael eu hamlygu'n glir. At hynny, cynhaliwyd yr astudiaeth bresennol pan oedd nifer o brosiectau Rhwydwaith Tystiolaeth Gydweithredol Llywodraeth Cymru ar waith gan y chwe Sefydliad Addysg Uwch yng Nghymru. Gwahoddwyd ysgolion yng Nghymru i gymryd rhan mewn nifer o brosiectau Llywodraeth Cymru. Er bod prosiectau CEN Bangor eraill yn cynnwys poblogaethau astudio gwahanol, serch hynny gwahoddwyd ysgolion i nifer o brosiectau ar yr un pryd. Yn ogystal â nifer y prosiectau y gwahoddwyd ysgolion iddynt, roedd pwysau ychwanegol ar ysgolion yn ystod y cyfnod o adferiad pandemig. O ystyried maint poblogaeth llai dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr o gymharu â'u cyfoedion o gefndiroedd ethnig eraill, dylai astudiaethau yn y dyfodol ystyried defnyddio dull samplu gwahanol (h.y., samplu pwrpasol).

5.7 Casgliadau

Mae effaith y pandemig COVID wedi taflu goleuni ar y materion sydd eisoes wedi'u dogfennu gyda'r system addysg ynghylch dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr. I'r athrawon a oedd yn rhan o'r ymchwil hwn, ychydig iawn o ymgysylltu a gafwyd mewn dysgu ar-lein, neu ddysgu corfforol ar gyfer dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr. Yn yr un modd, roedd canfyddiadau o'r cyfweiliadau â dysgwyr yn dangos ymgysylltiad cyfyngedig â gwaith ysgol. Dim ond er mwyn cynyddu'r materion ehangach o fewn y system yr oedd ymgysylltiad a chyfathrebu cyfyngedig â rhieni yn gweithio. Mae dysgwyr o gymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr wedi cael cyfraddau cyrhaeddiad isel yn hanesyddol a bydd diffyg ymgysylltu ag addysg ar-lein neu addysg gorfforol yn yr ysgolion yn effeithio ar lefelau cyrhaeddiad hyd yn oed ymhellach. Dylid canolbwyntio cymorth a chyllid ychwanegol ar y boblogaeth hon fel bod y sgiliau sylfaenol yn cael eu gwella. Mae angen ystyriaeth ehangach i gefnogi mwy o ddysgwyr i aros mewn addysg a chael mynediad at yr holl gynnig addysg Gymraeg. Mae cyrhaeddiad yn bwysig ond mae gwneud yn siŵr bod parodrwydd ysgol sylfaenol a sgiliau cymdeithasol ac emosiynol yn cael eu datblygu er mwyn caniatáu i ddysgu ddigwydd yn gam cyntaf hollbwysig. Fel y crybwyllwyd, roedd y gweithiwr teithwyr a ariannwyd gan awdurdod lleol yng Ngogledd Cymru yn darparu cymorth yn y maes hwn. Fodd bynnag, gyda phwysau yn y sector a llwythi gwaith athrawon, dylid chwilio am ddull mwy penodol o wella sgiliau sylfaenol dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr a'i ariannu'n briodol. Mae angen gwell dealltwriaeth o pam mae cyfraddau is o bobl yn manteisio ar addysg uwchradd a ffyrdd posibl o annog disgyblion i gymryd rhan. Mae angen ail-ganolbwyntio ar y materion a oedd ac sydd wedi cael eu goleuo gan y pandemig, nid yn unig a amlygwyd yn yr adroddiad hwn ond mewn ymchwil arall hefyd (Tagliaventi, 2021).

Fel y trafodwyd uchod, canfuwyd y materion a'r rhwystrau a wynebier gan yr athrawon mewn perthynas â'r gymuned Sipsiwn, Roma a Theithwyr hefyd mewn grwpiau ymylol a difreintiedig eraill. Er bod rhai rhwystrau'n benodol i'r gymuned Sipsiwn, Roma a Theithwyr pe bai ymyrraeth i addysg yn digwydd eto ar yr un raddfa, dylid cefnogi pob dysgwr sydd ar y cyrion ac sydd dan anfantais.

Yn ehangach, gallai'r strategaethau a ddefnyddir gan athrawon ysgol i gefnogi ac ymgysylltu â dysgwyr a'u teuluoedd fod yn werthfawr i eraill sy'n gweithio yn y system. Mae

ymchwil yn dangos bod cydberthynas gref rhwng yr hyn y mae'r athrawon wedi'i brofi yn yr ymchwil hwn ac mae angen ffordd fwy systematig o gefnogi athrawon. Mae'r angen i athrawon gael eu hyfforddi o amgylch gwerthoedd, hunaniaethau diwylliannol, a thraddodiadau yn bwysig, gan fod angen lledaenu'r strategaethau a'r ffordd o weithio gyda'r gymuned Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn eang ac ar bob cam o broffesiwn athrawon.

Argymhellion ar gyfer Llywodraeth Cymru

- 1) Darparu cyllid ychwanegol i helpu i nodi anghenion cymorth penodol dysgwyr yn amgylchedd yr ysgol a'r cartref i gael mynediad i'r cwricwlwm i gefnogi dysgwyr o'r cymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn effeithiol.
- 2) Darparu dysgu proffesiynol â ffocws i athrawon, cynorthwyrwyr addysgu, arweinwyr ysgol a swyddogion addysg o amgylch anghenion y dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr i roi'r wybodaeth a'r sgiliau iddynt gefnogi dysgwyr. Mae angen i'r dysgu proffesiynol hwn hefyd amlygu anghenion penodol y cymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr gwahanol.
- 3) Datblygu polisïau penodol ar gyfer dysgwyr Sipsiwn, Roma a Theithwyr fel bod dull unedig o gefnogi ac ymgysylltu â'r dysgwyr a'r teuluoedd hyn, tra'n cydnabod anghenion penodol y cymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr.

Argymhellion ar gyfer sefydliadau haen ganol (h.y., Awdurdodau Lleol)

- 4) Yn yr hinsawdd bresennol o doriadau i gyllid y llywodraeth, dylid ymdrechu i gadw Ymgynghorwyr Addysg i Deithwyr a'r cronfeydd cymorth Teithio er mwyn galluogi teithio i'r cymunedau i gefnogi ymgysylltu a gweithio mewn partneriaeth. Maent yn adnodd amhrisiadwy a gallant ddatblygu a chynnal cysylltiadau cryf rhwng teuluoedd Sipsiwn, Roma a Theithwyr ac ysgolion.

Argymhellion ar gyfer arweinwyr ysgol ac ymgynghorwyr

- 5) Dylai ysgolion barhau i ymgysylltu â'r Ymgynghorwyr Addysg i Deithwyr a'r cymorth Teithio a gynigir ar hyn o bryd gan yr awdurdod lleol oherwydd bod hon yn ffynhonnell werthfawr o gymorth i ysgolion a'r gymuned Sipsiwn, Roma a Theithwyr.
- 6) Dylid gwneud ymdrechion i sicrhau bod ymgynghorwyr addysgol yn deall yr heriau y mae cymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr yn eu hwynebu o ran cael mynediad at addysg ffurfiol, a sut nad yw eu ffordd o fyw weithiau yn cyd-fynd â gofynion y cwricwlwm.
- 7) O ran cynnwys y cwricwlwm, byddai'n ddefnyddiol o ran arfer gynhwysol pe bai mwy o adnoddau ar gyfer dysgwyr sy'n cynnwys cynrychioliadau cadarnhaol o'r cymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr.

- 8) O ran 'dal i fyny' ar ôl COVID19, dylai'r ffocws fod ar y cwricwlwm a chyrhaeddiad. Fodd bynnag, mae angen cydnabod bod effaith y pandemig wedi bod yn llawer ehangach na dysgu a gollwyd. Mynegwyd ofn a phryder gan rai o'r dysgwyr pan oeddent yn trafod y pandemig a thra bod yr argyfwng bellach wedi mynd heibio, dylid cymryd effaith y pryder hwn o ddifrif a mynd i'r afael ag ef.

Argymhellion ar gyfer ymchwil yn y dyfodol

- 9) Mae angen gwneud mwy o waith ymchwil ar ffyrdd effeithiol o gefnogi ymgysylltiad rhieni, yn enwedig o ran lleihau rhwystrau llythrennedd cyfyngedig a dealltwriaeth ddigidol isel o fewn y gymuned Sipsiwn, Roma a Theithwyr.
- 10) Ymchwil cyfranogol pellach gyda dysgwyr a phobl ifanc ar effaith COVID-19 i gymharu profiadau dysgu yn ystod y cyfnod clo ac i ba raddau yr oedd profiadau plant 'sefydlog' yn debyg i'w cyfoedion Sipsiwn, Roma a Theithwyr.

6. Cyfeiriadau

Breslin, T. (2021) *Lessons from Lockdown: The Educational Legacy of COVID-19*, Oxfordshire: Taylor & Francis Group

Brown, P and Scullion, L. (2010) 'Doing research' with gypsy-travellers in England: reflections on experience and practice. *Community Development Journal* Volume 45, Rhifyn 2, Ebrill 2010, Tudalennau 169–185

Cemlyn, S., Greenfields, M., Burnett, S., Matthews, Z. and Whitwell, C. (2009). Inequalities experienced by Gypsy and Traveller communities: A review. In Equality and Human Rights Commission Research Report Series. Ar gael yn: [Dolen i 'Inequalities experienced by Gypsy and Traveller communities: A review. In Equality and Human Rights Commission Research Report Series'](#).

Condon, L., Bedford, H., Ireland, L., Kerr, S., Mytton, J., Richardson, Z. and Jackson, C. (2019). Engaging Gypsy, Roma, and Traveller Communities in Research: Maximizing Opportunities and Overcoming Challenges, *Qualitative Health Research*, 29(9), pp. 1324–1333. DOI: [Dolen i 'Engaging Gypsy, Roma, and Traveller Communities in Research: Maximizing Opportunities and Overcoming Challenges'](#).

Freitas, C., & Martin, G. (2015). Inclusive public participation in health: Policy, practice and theoretical contributions to promote the involvement of marginalised groups in healthcare. *Social Science & Medicine*, 135, 31–39. doi:10.1016/j.socscimed.2015.04.019

Friel, D. (2021). Life on the Margins: An Exploration on the impact of COVID-19 on Irish Travellers' lives in the North West Ireland, *IT Sligo*. DOI: [Dolen i 'Life on the Margins: An Exploration on the impact of COVID-19 on Irish Travellers' lives in the North West Ireland'](#).

Hamilton, P. (2018). Engaging Gypsy and Traveller pupils in secondary education in Wales: Tensions and dilemmas of addressing difference. *International Studies in Sociology of Education*, 27(1), pp.4-22. DOI: [Dolen i 'Engaging Gypsy and Traveller pupils in secondary education in Wales: Tensions and dilemmas of addressing difference'](#).

Hampton, J. and McAuley, C. (2023). The Impact of COVID-19 on Well-Being: Welsh Children's Perspectives, *International Journal on Child Maltreatment: Research, Policy and Practice*, pp.1-12. DOI: [Dolen i 'The Impact of COVID-19 on Well-Being: Welsh Children's Perspectives'](#).

Iivari, N., Sharma, S. and Ventä-Olkkonen, L. (2020). Digital transformation of everyday life – How COVID-19 pandemic transformed the basic education of the young generation and why information management research should care?, *International Journal of Information Management*, 55, pp. 102183. DOI: [Dolen i 'Digital transformation of everyday life – How COVID-19 pandemic transformed the basic education of the young generation and why information management research should care?'](#).

Katikireddi, S.V., Hainey, K.J. and Beale, S. (2021). The impact of COVID-19 on different population subgroups: Ethnic, gender and age-related disadvantage, *Journal of the Royal College of Physicians of Edinburgh*, 51(1), pp. 40–46. DOI: [Dolen i 'The impact of COVID-19 on different population subgroups: Ethnic, gender and age-related disadvantage'](#).

Morgan, J., McDonagh, C. and Acton, T. (2023). Outsider status, and racialised habitus: the experiences of Gypsy, Roma, and Traveller students in higher education. *British Journal of Sociology of Education*, 44(3), pp. 485-503. DOI: [Dolen i 'Outsider status, and racialised habitus: the experiences of Gypsy, Roma, and Traveller students in higher education'](#).

Nazroo, J., Murray, K., Taylor, H., Bécaries, L., Field, Y., Kapadia, D. and Rolston, Y. (2020). Rapid Evidence Review: Inequalities in relation to COVID-19 and their effects on London. Ar gael yn: [Dolen i 'Rapid Evidence Review: Inequalities in relation to COVID-19 and their effects on London'](#).

O'Neil, G Why are schools still such hostile places for Gypsy, Roma and Traveller children? The Guardian (ar-lein) 4^{ydd} Hydref 2020
<https://www.proquest.com/docview/2448225365?OpenUrlRefId=info:xri/sid:primo&accountid=15588&parentSessionId=e%2B2fcCRA03ntoaysee0w%2BwWIBERgrcSjfDZ2pht8l84%3D>
Cyrchwyd 19/08/22

Pavee Point (2014). Roma and Education. Ar gael yn: [Dolen i 'Roma and Education'](#).

Pokhrel, S. and Chhetri, R. (2021). A Literature Review on Impact of COVID-19 Pandemic on Teaching and Learning, *Higher Education for the Future*, 8(1), pp. 133–141. DOI: [Dolen i 'A Literature Review on Impact of COVID-19 Pandemic on Teaching and Learning'](#).

Renedo, A., Stuart, R., Kühlbrandt, C., Grenfell, P., McGowan, Catherine R., Miles, S., Farrow, S. and Marston, C. (2023). Community-led responses to COVID-19 within Gypsy and Traveller communities in England: A participatory qualitative research study, *SSM - Qualitative Research in Health*, 3, pp. 100280. DOI: [Dolen i 'Community-led responses to COVID-19 within Gypsy and Traveller communities in England: A participatory qualitative research study'](#).

Rowlands, M. (2022). Attendance review – implications of the COVID-19 pandemic for school attendance. Ar gael yn: [Dolen i 'Attendance review – implications of the COVID-19 pandemic for school attendance'](#).

Scadding, J. and Sweeney, S. (2018). Friends Families and Travellers: Report on Digital Inclusion in Gypsy and Traveller Communities Digital Exclusion in Gypsy and Traveller communities in the United Kingdom. Ar gael yn: [Dolen i 'Friends Families and Travellers: Report on Digital Inclusion in Gypsy and Traveller Communities Digital Exclusion in Gypsy and Traveller communities in the United Kingdom'](#).

Sibieta, L. and Cottell, J. (2020). Education policy responses across the UK to the pandemic. Ar gael yn: [Dolen i 'Education policy responses across the UK to the pandemic'](#).

Sime, D. and Fox, R. (2015). Migrant Children, Social Capital and Access to Services Post-Migration: Transitions, Negotiations and Complex Agencies, *Children and Society*, 29(6), pp. 524–534. DOI: [Dolen i 'Migrant Children, Social Capital and Access to Services Post-Migration: Transitions, Negotiations and Complex Agencies'](#).

Tammi, L. (2020). Across the great divide: The impact of digital inequality on Scotland's Gypsy/Traveller children and young people during the COVID-19 emergency, *International Journal of Roma Studies*, 2(2), pp. 52-65. DOI: [Dolen i 'Across the great divide: The impact](#)

[of digital inequality on Scotland's Gypsy/Traveller children and young people during the COVID-19 emergency](#)'.

Tammi, L. and Cadger, B. (2017). Till doomsday in the afternoon: Gypsy/Travellers in Scotland. Stirling: Article 12 in Scotland. Ar gael yn: [Dolen i 'Till doomsday in the afternoon: Gypsy/Travellers in Scotland'](#).

Townsend, L., Salemink, K. and Wallance, C.D. (2020). Gypsy – Traveller communities in the United Kingdom and the Netherlands: socially and digitally excluded?, *Media, Culture & Society*, 42(5), pp. 637–653. DOI: [Dolen i 'Gypsy – Traveller communities in the United Kingdom and the Netherlands: socially and digitally excluded?'](#).

Townsend, L., Wallace, C. and Fairhurst, G. (2015). "Stuck Out Here": The Critical Role of Broadband for Remote Rural Places, *Scottish Geographical Journal*, 131(3–4), pp. 171–180. DOI: [Dolen i "Stuck Out Here": The Critical Role of Broadband for Remote Rural Places](#)'.

Villani, J., Daly, P., Fay, R., Kavanagh, L., McDonagh, S. and Amin, N (2021). A community-health partnership response to mitigate the impact of the COVID-19 pandemic on Travellers and Roma in Ireland, *Global Health Promotion*, 28(2), pp. 46–55. DOI: [Dolen i 'A community-health partnership response to mitigate the impact of the COVID-19 pandemic on Travellers and Roma in Ireland'](#).

Waters-Davies, J., Davies, P., Underwood, C., Lloyd-Williams, S., Jones, S., James, S., Thomas-Walters, J., Morgan, C., Southern, A., Ward, A. and Evans., R. A. (2021). Exploring the impact of the Covid-19 pandemic on learners in Wales: A collaboration between the University of Wales Trinity Saint David/Aberystwyth/Bangor universities. Ar gael yn: [Dolen i 'Welsh Government report on the impact of the pandemic on learners in Wales'](#).

Welsh Government (2018). Enabling Gypsies, Roma and Travellers. Ar gael yn: [Dolen i 'Enabling Gypsies, Roma and Travellers'](#).

Welsh Government (2021). Survey of effect of Covid-19 on learners (2020) - Results summary. Cardiff: Welsh Government. Ar gael yn: [Dolen i 'Welsh Government report on the effect of COVID-19 on learners in Wales'](#).

Welsh Government (2020). Guidance for supporting vulnerable and disadvantaged learners. Ar gael yn: [Dolen i 'Guidance for supporting vulnerable and disadvantaged learners'](#).

Welsh Government (2022). Summary of absenteeism at school before and during the coronavirus (COVID-19) pandemic: Medi 2014 i Awst 2022. Ar gael yn: [Dolen i 'Summary of absenteeism at school before and during the coronavirus \(COVID-19\) pandemic: September 2014 to August 2022'](#).

Welsh Government (2023). Celebrate and participate: Education guidance to support Gypsy, Roma and Traveller children and young people. Ar gael yn: [Dolen i 'Celebrate and participate: Education guidance to support Gypsy, Roma and Traveller children and young people'](#).

WISERD (2020). The impact of COVID-19 on children's learning in Wales. Ar gael yn: [The impact of COVID-19 on children's learning in Wales](#).

Woodward, S. (2023). Impact of Covid-19 on refugee learners in Wales. Ar gael yn: [Dolen i 'Impact of Covid-19 on refugee learners in Wales'](#).

7. Atodiadau

Atodiad A: Llythyr gwahoddiad ysgol ar gyfer sampl o ysgolion CEN Prifysgol Bangor

Annwyl Bennaeth, Mae eich cyfranogiad yn amhrisiadwy Hoffem wahodd eich ysgol i gyfrannu at raglen ymchwil Rhwydwaith Tystiolaeth Gydweithredol (CEN) Llywodraeth Cymru drwy gwblhau ambell holiadur byr. Sefydlwyd y rhwydwaith gan Lywodraeth Cymru i gasglu a rhannu tystiolaeth ar effaith pandemig COVID-19 ar system addysg Cymru. Nod rhaglen ymchwil CEN yw archwilio dylanwad y pandemig ar ysgolion Cymru o ran cwricwlwm ac addysgeg, tegwch a chynhwysiant, y Gymraeg a dwyieithrwydd ac arweinyddiaeth a dysgu proffesiynol. Hoffai ymchwilwyr yn Ysgol Gwyddorau Addysgol, Prifysgol Bangor, wahodd eich ysgol i gyfrannu at yr ymchwil bwysig hon drwy gymryd rhan mewn ambell arolwg byr a fydd yn darparu tystiolaeth werthfawr a fydd yn helpu i lywio rhaglenni adferiad COVID-19 Llywodraeth Cymru. Mae'r arolygon hyn yn gyfle i chi leisio'ch barn, cyfrannu'n uniongyrchol at ein dealltwriaeth o effaith y pandemig ar ysgolion a disgyblion, a bwydo i mewn i sut y gellir cefnogi eich ysgol a'ch disgyblion yn effeithiol dros y blynyddoedd nesaf. Ar hyn o bryd rydym yn cynnal ymchwil ar draws amrywiol themâu, ac mae eich ysgol wedi'i nodi i'n helpu i adeiladu sylfaen dystiolaeth ar gyfer y pedwar phroject a ddisgrifir isod (CEN 1, 3, 8 ac 13). Gellir llenwi yr arolygon byr yma naill ai ar-lein neu ar bapur, a gwneud hynny yn Gymraeg neu Saesneg. Nid ydynt yn casglu unrhyw wybodaeth bersonol, ac maent wedi	Dear Headteacher, Your participation is invaluable We would like to invite your school to contribute to the Welsh Government's Collaborative Evidence Network (CEN) research programme by completing some short surveys. The network was established by Welsh Government to gather and share evidence on the impact of the COVID-19 pandemic on the Welsh education system. The CEN research programme aims to explore the influence of the pandemic in Welsh schools in terms of curriculum and pedagogy, equity and inclusion, Cymraeg and bilingualism and leadership and professional learning. Researchers at the School of Educational Sciences, Bangor University, would like to invite your school to contribute to this important research by completing some short surveys that will provide valuable evidence to help inform Welsh Government's COVID-19 recovery programmes. These short surveys present an opportunity to have your voice heard, directly contribute to our understanding of the impact of the pandemic on schools and learners, and feed in to how your school and your learners can be supported effectively over the coming years. We are currently undertaking research across a range of themes, and your school has been identified to help us build an evidence base for the four projects described below (CEN 1, 3, 8 and 13). These short surveys can be accessed either online or on paper, and in English or Welsh. The surveys do not collect any personal information and have been approved by the Bangor
--	---

cael eu cymeradwyo gan Bwyllgor Moeseg Ymchwil Ysgol Gwyddorau Addysgol Prifysgol Bangor.

Rhestrir y projectau yr ydych yn cael eich gwahodd i helpu gyda nhw yma:

CEN 1 - Mae'r prosiect hwn yn ymchwilio i effaith y pandemig ar Lais y Disgybl a chyfleoedd i gynnwys disgyblion mewn penderfyniadau am eu haddysg. Prif ymchwilwyr y project hwn yw Arwyn Roberts a Dr Nia Young, Prifysgol Bangor. Mae CEN 1 yn golygu bod yr aelod o staff sy'n gyfrifol am lais y disgybl yn yr ysgol yn llenwi holiadur yr arolwg.

CEN 3 - Mae'r project hwn yn ymchwilio i effaith y pandemig ar agweddau o'r ddarpariaeth llythrennedd mewn ysgolion cynradd, ysgolion canol, ac ysgolion anghenion addysgol arbennig (AAA) yng Nghymru. Prif ymchwilwyr y project hwn yw Dr Amy Hulson-Jones a Dr Emily Roberts-Tyler, Prifysgol Bangor. Mae CEN 3 yn golygu bod athrawon yn llenwi holiadur yr arolwg.

CEN 8 - Mae'r project hwn yn ymchwilio i ddylanwad y pandemig ar anghenion dysgu proffesiynol athrawon ysgol, fel rhan o fodel Ysgolion fel Sefydliadau sy'n Dysgu. Prif ymchwilwyr y project hwn yw Mr Rhys Coetmor Jones a Fatema Sultana, Prifysgol Bangor. Mae CEN 8 yn golygu bod athrawon yn llenwi holiadur yr arolwg.

CEN 13 - Mae'r project hwn yn ymchwilio i effaith y pandemig ar addysgu disgyblion o'r gymuned teithwyr yng Nghymru. Prif ymchwilwyr y project hwn yw Mrs Abigail Owen a Ms Alison Butler, Prifysgol Bangor. Mae CEN 13 yn golygu cynnal cyfweiliadau lled-strwythuredig gydag athrawon.

Sut bydd yr arolygon yn gweithio

Unwaith y bydd eich ysgol yn derbyn y gwahoddiad, byddwn yn cysylltu ag aelod o staff penodedig i anfon dolenni electronig yr arolygon at yr athrawon perthnasol yn eich ysgol. Mae copïau papur o'r arolwg gydag

University School of Educational Sciences Research Ethics Committee.

The projects you are invited to help with are listed here:

CEN 1 – This project is investigating the impact of the pandemic on Pupil Voice and opportunities for involving pupils in decisions about their education. The principal investigators for this project are Arwyn Roberts and Dr Nia Young, Bangor University. CEN 1 involves a survey questionnaire with the member of staff responsible for pupil voice in schools.

CEN 3 – This project is investigating the impact of the pandemic on aspects of literacy provision in primary, middle, and special educational needs (SEN) schools in Wales. The principal investigators for this project are Dr Amy Hulson-Jones and Dr Emily Roberts-Tyler, Bangor University. CEN 3 involves a survey questionnaire with teachers.

CEN 8 – This project is investigating the influence of the pandemic on the professional learning needs of schoolteachers, as part of the Schools as Learning Organisations model. The principal investigators for this project are Mr Rhys Coetmor Jones and Fatema Sultana, Bangor University. CEN 8 involves a survey questionnaire with teachers.

CEN 13 - This project is investigating the impact of the pandemic on educating travelling community pupils in Wales. The principal investigators for this project are Mrs Abigail Owen and Ms Alison Butler, Bangor University. CEN 13 involves semi-structured interviews with teachers.

How the surveys will work

Once your school accepts the invitation, we will liaise with an appointed member of staff to forward electronic survey links to the relevant teachers in your school. Paper copies of the survey with prepaid (stamped)

amlenni parod [wedi'u stampio] ar gael hefyd. **Nodwch a oes arnoch angen copiâu papur** o unrhyw un o holiaduron yr arolwg.

Camau nesaf i ysgolion

1. Os ydych yn hapus i gymryd rhan yn yr ymchwil hwn, a fyddech cystal ag ymateb i bangorcenprojects@bangor.ac.uk cyn gynted â phosibl gydag **enw aelod o staff** yn eich ysgol y gallwn gysylltu ag ef i ddosbarthu'r arolygon. Bydd tîm ymchwil Prifysgol Bangor wedyn yn anfon y dolenni i'r arolygon atoch mewn e-bost dilynol.
2. Mae tîm ymchwil Prifysgol Bangor hefyd wedi trefnu sesiynau **byr ar-lein** lle gallwch gwrdd â rhai o'r tîm ymchwil a dysgu mwy am raglen ymchwil CEN yn ogystal â'r projectau y mae eich ysgol yn cael gwahoddiad i gymryd rhan ynddynt. Gallwch ymuno a gamenwir eich rhanbarth drwy **glicio ar y ddolen ar waelod y llythyr hwn**.

Gobeithiwn y byddwch yn croesawu'r cyfle hwn i gyfrannu'n uniongyrchol at yr ymchwil bwysig hon wrth i ni weithio gydag ysgolion a Llywodraeth Cymru i adeiladu ymateb ar sail tystiolaeth ar gyfer yr adferiad yn dilyn COVID-19.

Os oes gennych unrhyw gwestiynau, neu os oes angen rhagor o wybodaeth arnoch am unrhyw agwedd ar raglen ymchwil CEN, mae croeso i chi gysylltu â ni.

Yn gywir,

envelopes are also available. **Please indicate if you require paper copies** of any of the survey questionnaires.

Next steps for schools

1. If you are happy to participate in this research, please respond to bangorcenprojects@bangor.ac.uk at your earliest convenience with **the name of a member of staff** in your school who we can liaise with to distribute the surveys. The Bangor University research team will then send you the links to the surveys in a follow-up email.
2. The Bangor University research team have also arranged **short webinar** where you can meet some of the research team and learn more about the CEN research programme as well the projects your school is being invited to. You can join the webinar for your region by **clicking the link at the bottom of this letter**.

We hope you will welcome this opportunity to contribute directly to this important research as we work with schools and Welsh Government to build a more evidence-based response to the COVID-19 recovery.

If you have any questions, or if you require any further information about any aspect of the CEN research programme, please do not hesitate to contact us.

Yours faithfully,

Atodiad B: Llythyr gwahoddiad e-bost ysgol ar gyfer ysgolion CEN 13

Annwyl Bennaeth, Mae eich cyfranogiad yn amhrisiadwy Hoffem wahodd eich ysgol i gyfrannu at raglen ymchwil Rhwydwaith Tystiolaeth Gydweithredol (CEN) Llywodraeth Cymru drwy gwblhau ambell holiadur byr. Sefydlwyd y rhwydwaith gan Lywodraeth Cymru i gasglu a rhannu tystiolaeth ar effaith pandemig COVID-19 ar system addysg Cymru. Nod rhaglen ymchwil CEN yw archwilio dylanwad y pandemig ar ysgolion Cymru o ran cwricwlwm ac addysgeg, tegwch a chynhwysiant, y Gymraeg a dwyieithrwydd ac arweinyddiaeth a dysgu proffesiynol. Hoffai ymchwilwyr yn Ysgol Gwyddorau Addysgol, Prifysgol Bangor, wahodd eich ysgol i gyfrannu at yr ymchwil bwysig hon drwy gymryd rhan mewn ambell arolwg byr a fydd yn darparu tystiolaeth werthfawr a fydd yn helpu i lywio rhaglenni adferiad COVID-19 Llywodraeth Cymru. Mae'r cyfweiliadau'n gyfle i chi leisio'ch barn, cyfrannu'n uniongyrchol at ein dealltwriaeth o effaith y pandemig ar ysgolion a disgyblion, a bwydo i mewn i sut y gellir cefnogi eich ysgol a'ch disgyblion yn effeithiol dros y blynyddoedd nesaf. Ar hyn o bryd rydym yn cynnal ymchwil ar draws amrywiol themâu, ac mae eich ysgol wedi'i nodi i'n helpu i adeiladu sylfaen dystiolaeth ar gyfer y phroject a ddisgrifir isod (CEN 13). Gellir cwblhau'r cyfweiliad ar-lein, ac yn Gymraeg neu Saesneg. Nid yw'r cyfweiliadau yn casglu unrhyw wybodaeth bersonol, ac maent wedi cael eu cymeradwyo gan Bwyllgor Moeseg	Dear Headteacher, Your participation is invaluable We would like to invite your school to contribute to the Welsh Government's Collaborative Evidence Network (CEN) research programme by completing some short surveys. The network was established by Welsh Government to gather and share evidence on the impact of the COVID-19 pandemic on the Welsh education system. The CEN research programme aims to explore the influence of the pandemic in Welsh schools in terms of curriculum and pedagogy, equity and inclusion, Cymraeg and bilingualism and leadership and professional learning. Researchers at the School of Educational Sciences, Bangor University, would like to invite your school to contribute to this important research by completing some short surveys that will provide valuable evidence to help inform Welsh Government's COVID-19 recovery programmes. The interviews present an opportunity to have your voice heard, directly contribute to our understanding of the impact of the pandemic on schools and learners, and feed in to how your school and your learners can be supported effectively over the coming years. We are currently undertaking research across a range of themes, and your school has been identified to help us build an evidence base for the project described below (CEN 13). The interview can be completed online, and in English or Welsh. The interviews do not collect any personal information and have been approved by the Bangor University School of
--	--

Ymchwil Ysgol Gwyddorau Addysgol Prifysgol Bangor.

Rhestrir y project yr ydych yn cael eich gwahodd i helpu gyda nhw yma:

CEN 13 - Mae'r project hwn yn ymchwilio i effaith y pandemig ar addysgu disgyblion o'r gymuned teithwyr yng Nghymru. Prif ymchwilwyr y project hwn yw Mrs Abigail Owen a Ms Alison Butler, Prifysgol Bangor. Mae CEN 13 yn golygu cynnal cyfweiliadau lled-strwythuredig gydag athrawon.

Sut bydd y cyfweiliadau yn gweithio

Unwaith y bydd eich ysgol yn derbyn y gwahoddiad, byddwn yn cysylltu ag aelod o staff penodedig i drefnu amser cyfleus ar gyfer cynnal y cyfweiliad gyda'r athrawon perthnasol yn eich ysgol.

Camau nesaf i ysgolion

3. Os ydych yn hapus i gymryd rhan yn yr ymchwil hwn, a fydddechystal ag ymateb i bangorcenprojects@bangor.ac.uk cyn gynted â phosibl gydag **enw aelod o staff** yn eich ysgol y gallwn gysylltu ag ef i drefnu cyfweiliad. Bydd tîm ymchwil Prifysgol Bangor wedyn yn anfon y dolenni i'r arolygon atoch mewn e-bost dilynol.
4. Mae tîm ymchwil Prifysgol Bangor hefyd wedi trefnu sesiynau **byr ar-lein** lle gallwch gwrdd â rhai o'r tîm ymchwil a dysgu mwy am raglen ymchwil CEN yn ogystal â'r project y mae eich ysgol yn cael gwahoddiad i gymryd rhan ynddynt. Gallwch ymuno a gamenwir eich rhanbarth drwy **glicio ar y ddolen ar waelod y llythyr hwn**.

Gobeithiwn y byddwch yn croesawu'r cyfle hwn i gyfrannu'n uniongyrchol at yr ymchwil bwysig hon wrth i ni weithio gydag ysgolion a Llywodraeth Cymru i adeiladu ymateb ar sail tystiolaeth ar gyfer yr adferiad yn dilyn COVID-19.

Educational Sciences Research Ethics Committee.

The project you are invited to help with is listed here:

CEN 13 - This project is investigating the impact of the pandemic on educating travelling community pupils in Wales. The principal investigators for this project are Mrs Abigail Owen and Ms Alison Butler, Bangor University. CEN 13 involves semi-structured interviews with teachers.

How the interviews will work

Once your school accepts the invitation, we will liaise with an appointed member of staff to arrange a convenient time for conducting the interview with the relevant teachers in your school.

Next steps for schools

3. If you are happy to participate in this research, please respond to bangorcenprojects@bangor.ac.uk at your earliest convenience with **the name of a member of staff** in your school who we can liaise with to arrange the interview. The Bangor University research team will then send you the links to the surveys in a follow-up email.
4. The Bangor University research team have also arranged **short webinar** where you can meet some of the research team and learn more about the CEN research programme as well the project your school is being invited to. You can join the webinar for your region by **clicking the link at the bottom of this letter**.

We hope you will welcome this opportunity to contribute directly to this important research as we work with schools and Welsh Government to build a more evidence-based response to the COVID-19 recovery.

Os oes gennych unrhyw gwestiynau, neu os oes angen rhagor o wybodaeth arnoch am unrhyw agwedd ar raglen ymchwil CEN, mae croeso i chi gysylltu â ni.

Yn gywir,

If you have any questions, or if you require any further information about any aspect of the CEN research programme, please do not hesitate to contact us.

Yours faithfully,

Atodiad C: Llythyr e-bost atgoffa ysgol ar gyfer sampl CEN o ysgolion

Annwyl Bennaeth, Dyma neges i ddilyn yr e-bost anfonwyd atoch yn nhymor y gwanwyn yn eich gwahodd i gymryd rhan yn ymchwil y <i>Rhwydwaith Tystiolaeth Gydweithredol</i> (ThTG) a ariennir gan Lywodraeth Cymru. Mae eich ysgol wedi'i dewis i gymryd rhan yn yr ymchwil hwn gan ei bod yn rhan o sampl gynrychiadol ar draws Cymru. Os ydych eisoed wedi ymateb? Os ydych chi eisoed wedi ymateb i'r e-bost ac wedi cael y dolenni arolwg, a fyddech cystal â sicrhau bod y sawl a enwebwyd yn dosbarthu'r arolygon cyn gynted ag y bo modd. Dim ond tan 30 Mehefin y mae dolenni arolwg y RhTG ar gael i ysgolion. Diolch yn fawr iawn os ydych chi wedi medru cwblhau'r arolygon – gwerthfawrogir eich cymorth yn fawr iawn. Byddwn yn cysylltu ag ysgolion arolwg y RhTG ar ôl hanner tymor mis Mai i ateb unrhyw gwestiynau am yr arolygon. Os nad ydych eto wedi ymateb? Mae ymatebion eich ysgol yn hanfodol i helpu Llywodraeth Cymru i ddeall effaith y pandemig ar system addysg Cymru a byddant yn darparu tystiolaeth werthfawr i helpu i lywio rhaglenni adferiad COVID-19 Llywodraeth Cymru. Mae'r consortia rhanbarthol yn awyddus i'r ysgolion sampl gyfrannu i'r ymchwil hwn. Holiaduron byr ar-lein yw arolygon y RhTG a gellir eu cwblhau mewn 20 munud neu lai, yn Gymraeg neu Saesneg. Nid yw'r arolygon yn casglu unrhyw wybodaeth bersonol, ac maent wedi cael eu cymeradwyo gan Bwyllgor Moeseg Ymchwil Ysgol Gwyddorau Addysgol Prifysgol Bangor. Dyma restru'r arolygon byr y cafodd eich ysgol ei gwahodd i'w llenwi:	Dear Headteacher, This is a follow up to the email we sent you in the spring term inviting you to participate in our Welsh Government funded <i>Collaborative Evidence Network</i> (CEN) research. Your school has been chosen to participate in this research as it forms part of a representative sample across Wales. If you have already responded? If you have already responded to the email and have received the survey links, could you please ensure the nominated person distributes the surveys as soon as possible. The CEN survey links are only available for schools to complete until June 30th. Thank you very much if you have been able to complete the surveys - your help is very much appreciated. We will be contacting CEN survey schools after the May half term to answer any questions that you might have about the surveys. If you have not yet responded? Your school's responses are vital in helping Welsh Government understand the impact of the pandemic on the Welsh education system and will provide valuable evidence to help inform Welsh Government's COVID-19 recovery programmes. The regional consortia are keen for the sampled schools to contribute their voice to this research. The CEN surveys are short online questionnaires and can be completed in 20 minutes or less, and in English or Welsh. The surveys do not collect any personal information and have been approved by the Bangor University School of Educational Sciences Research Ethics Committee. The short surveys your school is invited to help with are listed here:
--	--

CEN 1 - Mae'r arolwg hwn yn ymchwilio i effaith y pandemig ar lais y disgybl a chyfleoedd i gynnwys disgyblion mewn penderfyniadau am eu haddysg.

CEN 3 - Mae'r arolwg hwn yn ymchwilio i effaith y pandemig ar agweddau ar ddarpariaeth lythrennedd mewn ysgolion cynradd, ysgolion canol ac ysgolion anghenion addysgol arbennig (AAA) yng Nghymru.

CEN 8 - Mae'r arolwg hwn yn ymchwilio i ddylanwad y pandemig ar anghenion dysgu proffesiynol athrawon ysgol, fel rhan o'r model Ysgolion fel Sefydliadau sy'n Dysgu.

CEN 13 - Mae'r project hwn yn ymchwilio i effaith y pandemig ar addysgu disgyblion o'r gymuned teithwyr yng Nghymru.

Y camau nesaf er mwyn cwblhau'r arolygon:

1. Os ydych yn hapus i gwblhau'r arolygon, ymatebwch i bangorcenprojects@bangor.ac.uk cyn gynted ag y bo modd gan nodi enw aelod staff y gallwn gysylltu ag ef/hi i ddosbarthu'r arolygon. Bydd tîm ymchwil Prifysgol Bangor wedyn yn anfon dolenni at yr arolygon atoch mewn e-bost dilynol.
2. **Dim ond tan 30 Mehefin y mae'r arolygon ar gael i ysgolion eu cwblhau.**

Gobeithiwn y byddwch yn gallu ein cynorthwyo i gasglu'r wybodaeth bwysig hon ac y byddwch yn manteisio ar y cyfle i gyfrannu at ein dealltwriaeth o effaith y pandemig ar ysgolion a dysgwyr yng Nghymru.

Os oes gennych unrhyw gwestiynau, neu os oes angen rhagor o wybodaeth arnoch am unrhyw agwedd ar raglen ymchwil y RhTG, mae croeso i chi gysylltu â ni.

CEN 1 – This survey is investigating the impact of the pandemic on Pupil Voice and opportunities for involving pupils in decisions about their education.

CEN 3 – This survey is investigating the impact of the pandemic on aspects of literacy provision in primary, middle, and special educational needs (SEN) schools in Wales.

CEN 8 – This survey is investigating the influence of the pandemic on the professional learning needs of schoolteachers, as part of the Schools as Learning Organisations model.

CEN 13 - This project is investigating the impact of the pandemic on educating travelling community pupils in Wales.

Next steps to complete the surveys:

1. If you are happy to complete the surveys, please respond to bangorcenprojects@bangor.ac.uk at your earliest convenience with the name of a member of staff who we can liaise with to distribute the surveys. The Bangor University research team will then send you the links to the surveys in a follow-up email.
2. **The CEN surveys are only available for schools to complete until June 30th.**

We hope that you will be able to assist us in gathering this important information and take the opportunity to contribute to our understanding of the impact of the pandemic on schools and learners in Wales.

If you have any questions, or if you require any further information about any aspect of the CEN research programme, please do not hesitate to contact us.

Bydd cyfranogiad eich ysgol yn yr arolygon hyn yn amhrisiadwy ac rydym yn gobeithio clywed gennych yn fuan.

Yn gywir,

Your school's participation in these surveys will be invaluable and we hope to hear from you soon.

Yours faithfully,

Atodiad D: Llythyr e-bost atgoffa ysgolion ar gyfer ysgolion CEN 13

Annwyl Bennaeth, Dyma neges i ddilyn yr e-bost anfonwyd atoch yn nhymor y gwanwyn yn eich gwahodd i gymryd rhan yn ymchwil y <i>Rhwydwaith Tystiolaeth Gydweithredol</i> (ThTG) a ariennir gan Lywodraeth Cymru. Mae eich ysgol wedi'i dewis i gymryd rhan yn yr ymchwil hwn gan ei bod yn rhan o sampl gynrychiadol ar draws Cymru. Os ydych eisoed wedi ymateb? Os ydych chi eisoed wedi ymateb i'r e-bost ac wedi cael y dolenni arolwg, a fyddech cystal â sicrhau bod y sawl a enwebwyd yn dosbarthu'r arolygon cyn gynted ag y bo modd. Dim ond tan 30 Mehefin y mae dolenni arolwg y RhTG ar gael i ysgolion. Diolch yn fawr iawn os ydych chi wedi medru cwblhau'r arolygon – gwerthfawrogir eich cymorth yn fawr iawn. Byddwn yn cysylltu ag ysgolion arolwg y RhTG ar ôl hanner tymor mis Mai i ateb unrhyw gwestiynau am yr arolygon. Os nad ydych eto wedi ymateb? Mae ymatebion eich ysgol yn hanfodol i helpu Llywodraeth Cymru i ddeall effaith y pandemig ar system addysg Cymru a byddant yn darparu tystiolaeth werthfawr i helpu i lywio rhaglenni adferiad COVID-19 Llywodraeth Cymru. Mae'r consortia rhanbarthol yn awyddus i'r ysgolion sampl gyfrannu i'r ymchwil hwn. Holiaduron byr ar-lein yw arolygon y RhTG a gellir eu cwblhau mewn 20 munud neu lai, yn Gymraeg neu Saesneg. Nid yw'r arolygon yn casglu unrhyw wybodaeth bersonol, ac maent wedi cael eu cymeradwyo gan Bwyllgor Moeseg Ymchwil Ysgol Gwyddorau Addysgol Prifysgol Bangor. Rhestrir y project yr ydych yn cael eich gwahodd i helpu gyda nhw yma:	Dear Headteacher, This is a follow up to the email we sent you in the spring term inviting you to participate in our Welsh Government funded <i>Collaborative Evidence Network</i> (CEN) research. Your school has been chosen to participate in this research as it forms part of a representative sample across Wales. If you have already responded? If you have already responded to the email and have received the survey links, could you please ensure the nominated person distributes the surveys as soon as possible. The CEN survey links are only available for schools to complete until June 30th. Thank you very much if you have been able to complete the surveys - your help is very much appreciated. We will be contacting CEN survey schools after the May half term to answer any questions that you might have about the surveys. If you have not yet responded? Your school's responses are vital in helping Welsh Government understand the impact of the pandemic on the Welsh education system and will provide valuable evidence to help inform Welsh Government's COVID-19 recovery programmes. The regional consortia are keen for the sampled schools to contribute their voice to this research. The CEN surveys are short online questionnaires and can be completed in 20 minutes or less, and in English or Welsh. The surveys do not collect any personal information and have been approved by the Bangor University School of Educational Sciences Research Ethics Committee. The project you are invited to help with is listed here:
---	--

CEN 13 - Mae'r project hwn yn ymchwilio i effaith y pandemig ar addysgu disgyblion o'r gymuned teithwyr yng Nghymru. Y camau nesaf er mwyn cwblhau'r arolygon: 3. Os ydych yn hapus i gwblhau'r arolygon, ymatebwch i bangorcenprojects@bangor.ac.uk cyn gynted ag y bo modd gan nodi enw aelod staff y gallwn gysylltu ag ef/hi i ddosbarthu'r arolygon. Bydd tîm ymchwil Prifysgol Bangor wedyn yn anfon dolenni at yr arolygon atoch mewn e-bost dilynol. 4. Dim ond tan 30 Mehefin y mae'r arolygon ar gael i ysgolion eu cwblhau. Gobeithiwn y byddwch yn gallu ein cynorthwyo i gasglu'r wybodaeth bwysig hon ac y byddwch yn manteisio ar y cyfle i gyfrannu at ein dealltwriaeth o effaith y pandemig ar ysgolion a dysgwyr yng Nghymru. Os oes gennych unrhyw gwestiynau, neu os oes angen rhagor o wybodaeth arnoch am unrhyw agwedd ar raglen ymchwil y RhTG, mae croeso i chi gysylltu â ni. Bydd cyfranogiad eich ysgol yn yr arolygon hyn yn amhrisiadwy ac rydym yn gobeithio clywed gennych yn fuan. Yn gywir,	CEN 13 - This project is investigating the impact of the pandemic on educating travelling community pupils in Wales. Next steps to complete the surveys: 3. If you are happy to complete the surveys, please respond to bangorcenprojects@bangor.ac.uk at your earliest convenience with the name of a member of staff who we can liaise with to distribute the surveys. The Bangor University research team will then send you the links to the surveys in a follow-up email. 4. The CEN surveys are only available for schools to complete until June 30th. We hope that you will be able to assist us in gathering this important information and take the opportunity to contribute to our understanding of the impact of the pandemic on schools and learners in Wales. If you have any questions, or if you require any further information about any aspect of the CEN research programme, please do not hesitate to contact us. Your school's participation in these surveys will be invaluable and we hope to hear from you soon. Yours faithfully,
--	---